

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Asta Butrimaitė

**SAVARANKIŠKAS MOKINIŲ MOKYMASIS IR JĮ
SKATINANTYS VEIKSNIAI MOKYKLOJE MOKYTOJŲ POŽIŪRIU**
**INDEPENDENT STUDENTS' LEARNING AND THE PROMOTING
FACTORS IN TERMS OF TEACHERS**

Magistro baigiamasis darbas

Švietimo vadybos studijų programa, valstybinis kodas 621X20021
Edukologijos studijų kryptis

Vadovas (-ė) Dr. Ilona Tandzegolskienė _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta Prof. Jonas Ruškus _____
(Fakulteto/studijų instituto dekanas/direktorius) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2014

Turinys

SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
IVADAS	7
PAGRINDINIŲ SAŪVOKŲ ŽODYNAS	10
1. SAVARANKIŠKO MOKINIŲ MOKYMOSI IR JĮ SKATINANČIŲ VEIKSNIŲ MOKYKLOJE MOKYTOJŲ POŽIŪRIU TEORINIAI ASPEKTAI	11
1.1 Mokymosi teorijų sampratų apžvalga.....	11
1.2 Tradicinis ir šiuolaikinis mokymas ir mokymasis	20
1.3 Savarankišką mokinių mokymąsi skatinantys veiksniai.....	26
2. SAVARANKIŠKO MOKINIŲ MOKYMOSI IR JĮ SKATINANČIŲ VEIKSNIŲ MOKYKLOJE MOKYTOJŲ POŽIŪRIU TYRIMO METODOLOGIJA IR REZULTATAI	32
2.1. Empirinio tyrimo metodologija.....	32
2.1.1. Tyrimo metodologinis ir teorinis pagrindimas	32
2.1.2. Tyrimo eiga	33
2.1.3. Tyrimo metodo pasirinkimas.....	35
2.1.4. Tyrimo instrumentas.....	36
2.1.5. Tyrimo imties charakteristikos.....	39
2.2. Empirinio tyrimo rezultatai ir apibendrinimas	42
IŠVADOS	60
REKOMENDACIJOS	62
LITERATŪRA	63
PRIEDAI	67

SANTRAUKA

Savarankiškas mokinių mokymasis ir jį skatinantys veiksniai mokykloje mokytojų požiūriu

Magistro darbo autorė Asta Butrimaitė

Darbo vadovė dr. Ilona Tandzegolskienė

Tyrimo tikslas – ištirti savarankišką mokinių mokymąsi skatinančius veiksnius mokykloje, akcentuojant mokytojų požiūrį.

Darbe siekiama atsakyti į **probleminį tyrimo klausimą**: kokie veiksniai mokytojų požiūriu skatina savarankišką mokinių mokymąsi mokykloje?

Tyrimo objektas – mokinių savarankiškas mokymasis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti mokymosi teorijų sampratas bei išskirti šių teorijų pagrindinius parametrus.
2. Palyginti tradicinį ir šiuolaikinį mokymą(si).
3. Išskirti savarankišką mokinių mokymąsi skatinančius veiksnius.
4. Atskleisti mokytojo vaidmenį ir veiksnius, skatinančius mokinių savarankišką mokymąsi mokykloje.

Duomenų rinkimo metodai: mokslo šaltinių apžvalga ir analizė, mokslinės literatūros analizė, pusiau struktūrizuotas interviu.

Duomenų analizės metodas: kokybinė turinio analizė.

Magistro darbas susideda iš dviejų dalių. Pirmojoje dalyje apžvelgiama mokymosi teorijų samprata ir pagrindiniai parametrai, tradicinis ir šiuolaikinis mokymas ir mokymasis, savarankiško mokinių mokymąsi skatinančių veiksnių teoriniai aspektai. Antrojoje dalyje yra analizuojami rezultatai, gauti atlikus kokybinį tyrimą. Galiausiai pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Tyrimo rezultatai patvirtina atliktas teorines išvagas. Tyrimo rezultatai parodė, kad mokytojai yra atviri kaitai ir naujovėms bei jų pritaikymui savo darbe. Jie yra pasirengę seminarų, projektų metu, dalijantis gerą patirtimi mokytis ugdyti mokinį, kaip savarankiškai besimokančią asmenybę. Šiuolaikiniame ugdymo procese keičiantis mokytojo vaidmeniui mokytojas nuo žinių turėtojo, perteikėjo ir aiškintojo tampa organizatoriumi, pagalbininku, patarėju. Informantų nuomone, ugdant savarankišką mokinių mokymąsi atsižvelgiama į mokinių gebėjimus, svarbu parinkti tinkamus metodus, sukurti motyvuojančią mokymosi aplinką, stiprinti mokinių motyvaciją, skatinant mokinius planuoti savo tolimesnius mokymosi žingsnius bei prisiimant atsakomybę už rezultatus.

Mokytojų nuomone, gebėjimų ir įgūdžių savarankiškai mokytis, dėmesio išlaikymo, motyvacijos stoka sudaro sunkumų organizuojant savarankišką mokinių mokymąsi. Todėl mokytojai apmąsto, kaip dirbti su mokiniais, atsižvelgia į mokinių mokymosi patirtį, ugdo mokinių mokėjimo mokytis gebėjimus, atsakomybę už savo darbą, moko kelti tikslus bei planuoti veiklą. Apibendrinus informantų pasisakymus galima teigti, kad mokiniams mokykloje suteikiama galimybė mokytis savarankiškai.

SUMMARY

Independent students' learning and the promoting factors in terms of teachers

Master thesis developed by: Asta Butrimaitė

Supervised by: dr. Ilona Tandzegolskienė

The aim of the paper - to investigate independent factors contributing to student learning in school, focusing on teacher's attitudes.

The paper seeks to answer basic question of research: which factors encourages teachers to independent learning of students in school?

Research object - independent student learning.

Tasks of research:

1. Review the concept theories of learning and exclude basic parameters.
2. Compare traditional and modern teaching and learning.
3. Distinguish independent student learning promoting factors.
4. Reveal the teacher's role and factors that promote students' self learning in school.

Methods of research – literary, documents, legislation's analysis, semi-structured interview method and the content analysis.

Master's paper consists of two parts. The first part reviews learning theories and the concept of key parameters, traditional and modern teaching and learning, self-promoting factors on student learning theoretical aspects. The second part analyzes the results from a qualitative study. Finally, conclusions and recommendations.

The results confirm the accomplished theoretical insights. Survey results have shown that teachers are open to changes and innovations as well as adjusting them at work. Teachers prepare during seminars and projects while sharing the best experience how to train a student as an independent personality. The roles of a teacher change in contemporary training process.

A teacher of a knowledge possessor, conveyor and interpreter becomes organizer, helper and adviser. In view of respondents, while training independent students' learning it is important to consider the abilities of a student, to choose suitable methods, to create a motivating training atmosphere, to promote students' motivation as well as promote students to organize their future learning steps and assuming responsibility for the results.

In teacher's opinion, a lack of abilities and skills of independent students learning, keeping the attention and lack of motivation make difficulties in organizing independent students learning. Therefore, teachers should consider the ways of work with students, pay respect to students

experience, train the abilities to learn, develop a responsibility for their work, and teach to make goals and organize their activities. To summarize the statements of informants suggests that the school gives students the opportunity to learn on their own.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Šiuolaikiniame ugdymo procese vis dažniau kalbama apie savarankiško mokinių mokymosi aktualumą. Pagrindinis ugdymo tikslas išugdyti savarankišką asmenybę, galinčią savarankiškai veikti. Lietuvos švietimo koncepcijoje (Lietuvos švietimo koncepcija, principai ir struktūra. 2012 m.) pabrėžiamas siekimas ugdyti kritiškai mąstantį žmogų, gebantį svarstyti esminius žmogaus egzistencijos klausimus, atsakingai daryti sprendimus ir savarankiškai veikti, todėl keliama nauji reikalavimai šiuolaikinei mokyklai. Mokytojas, dirbdamas pagal naujas Vidurinio ugdymo programas, turi būti pasirengęs naujovėms ir jų pritaikymui savo kasdiniame darbe. Vienas iš svarbiausių pedagogo uždavinių yra mokyti mokinius savarankiškai įgyti žinių, jas įtvirtinti ir taikyti. Mokytojas turi būti pasirengęs nuo praeityje naudotų tradicinių įprastų mokymo(si) metodų pereiti prie aktyvių mokymo(si) metodų, kurie skatina mokinio mokymosi motyvaciją, aktyvų mokinio dalyvavimą pamokoje, savarankiškumą, aktyvų mokinio ir mokytojo bendradarbiavimą visame ugdymo procese. Mokykloje mokinys turi būti ugdomas kaip savarankiškai besimokanti asmenybė, kuri galėtų atsiskleisti mokomojoje veikloje.

Tyrimo naujumas. Dėl išaugusio informacijos kiekio, atsirado reikiamybė ugdyti įvairius mokinio gebėjimus – savarankiškumo, ieškoti problemų sprendimų, mokėjimo mokytis. Mokymas aiškinamas, kaip vieningas veiksmingas procesas. Mokymą(si) siekiama grįsti tam tikromis filosofinėmis teorijomis (humanistine, bihevioristine, kognityvistine ir ypač konstruktyvistine) idėjomis. Prigijo mokslininkų B. Blumo, N. L. Gage (Vasiliauskas, 2007) sisteminis požiūris į žinių klasifikavimą vadovaujantis pažinimo tikslais (žinios, jų supratimas, taikymas, analizė, sintezė, įvertinimas), o tai leidžia išskirti aiškius reikalavimus kiekvienoje pažinimo pakopoje.

Kiekvienos mokyklos tikslas – skatinti, ugdyti mokinių savarankišką mokymąsi, todėl šiandieninėje mokykloje tam skiriama nemažai dėmesio. Iškyla praktinė problema, kiek mokytojais priima ir skatina mokinių savarankišką mokymąsi, žadina ir puoselėja mokinių polinkius bei gebėjimus ugdymo procese mokymo filosofijoje.

Tyrimo problema – prieš keliasdešimt metų mokykloje buvo labai svarbu suteikti mokiniams informaciją ir žinias, nes atrodė, kad informacija ir žinios yra reikšminga ir nulemia mokymo sėkmę. Šiandien dėl išaugusio informacijos kiekio situacija mokyklose pasikeitė. Mokiniui reikia pačiam atsirinkti, kurios žinios yra svarbios, reikia įvairių įgūdžių reikiamai informacijai įgyti, gebėti ja naudotis, žinoti, kur jos ieškoti, kaip susieti ir pritaikyti, išmolti spręsti problemas, gebėti kritiškai mąstyti. Todėl pirmiausia pasikeitė mokytojų požiūris į mokymą ir mokymąsi. Mokytojais turėtų tapti konsultantais, kad veiksmas labiau vyktų pačių mokinių dėka.

Mokiniamis turi būti suteikta galimybė mokytis savarankiškai: daugiau veiklos tenka mokiniams, mažiau mokytojui. Savarankiškas mokymasis yra procesas, kai mokiniai su mokytojo pagalba ar be jos, ryžtingai veikdami, geba nustatyti savo mokymosi poreikius, formuluoti mokymosi tikslus, pasirinkti tinkamas mokymosi strategijas, įsivertinti mokymosi rezultatus. Šiuolaikinis mokymasis sutelktas į mokinį, realizuojamas per pedagoginę sąveiką, orientuotas į mokinių savarankišką informacijos konstravimą, akcentuojant bendradarbiavimą ir atradimus. Svarbiausia, kad pedagogas suprastų, jog jo pareiga mokinį išmokyti ir pasirūpinti, kad jis tikrai įgytų žinių. Kai pedagogas suvoks, jog mokiniai taip pat atsakingi už savo mokymąsi, rezultatus, tada mokymas bus sėkmingas. Šiuolaikinio mokytojo funkcija – parinkti, pritaikyti, padėti, nukreipti, taip skatinant mokinių savarankišką mokymąsi.

Tyrimo objektas – mokinių savarankiškas mokymasis.

Probleminis klausimas – kokie veiksniai, mokytojų požiūriu, skatina savarankišką mokinių mokymąsi mokykloje?

Tyrimo tikslas – iširti savarankišką mokinių mokymąsi skatinančius veiksnius mokykloje, akcentuojant mokytojų požiūrį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti mokymosi teorijų sampratas bei išskirti šių teorijų pagrindinius parametrus.
2. Palyginti tradicinį ir šiuolaikinį mokymą(si).
3. Išskirti savarankišką mokinių mokymąsi skatinančius veiksnius.
4. Atskleisti mokytojo vaidmenį ir veiksnius, skatinančius mokinių savarankišką mokymąsi mokykloje.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė, mokslo šaltinių apžvalga ir analizė, interviu metodas.

Empirinio tyrimo duomenys analizuoti naudojant kokybinę turinio analizę.

Tyrimo imties charakteristikos: Tyrimu buvo siekiama atskleisti mokytojo vaidmenį ir veiksnius, skatinančius savarankišką mokinių mokymąsi mokytojų požiūriu. Pirmiausia buvo atliekama mokslo šaltinių apžvalga, kurios tikslas – sukurti teorinį tyrimo pagrindą.

Kokybiniam tyrimui atlikti buvo taikoma švietimo organizacijų atranka, laikantis iš anksto nustatytų kriterijų. Informantai iš populiacijos atrinkti pagal šiuos kriterijus: atrenkamos dviejų skirtingų lygmenų (gimnazija ir pagrindinė mokykla) švietimo organizacijos Kėdainių rajone. Apklausti dešimt asmenų, kurie dirba dviejų skirtingų lygių (pagrindinė mokykla ir gimnazija) ugdymo įstaigose, yra skirtingo amžiaus, turi skirtingą darbo patirtį, yra skirtingos srities specialistai.

Magistro darbą sudaro santrauka, įvadas, du skyriai (savarankiško mokinių mokymosi ir jį skatinančių veiksnių mokykloje mokytojų požiūriu teoriniai aspektai ir savarankiško mokinių

mokymosi ir jį skatinančių veiksnių mokykloje mokytojų požiūriu tyrimo metodologija ir rezultatai), išvados ir pasiūlymai, naudotų informacijos šaltinių sąrašas bei priedai. Tikslui pasiekti buvo derinami literatūros analizės, mokslo šaltinių apžvalgos ir analizės, kokybinio tyrimo (interviu) metodai. Tyrimo duomenis iliustruoja 12 lentelių, 1 paveikslas. Darbo apimtis – 66 puslapiai.

Raktiniai žodžiai: savarankiškas mokymasis, mokinys, veiksniai, mokykla, mokytojas, požiūris.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNAS

Savarankiškas mokymasis – mokymasis, kurio metu besimokantieji geba savarankiškai įgyti žinių, turi gebėjimą tirti ir kritiškai vertinti (Warring, 2007).

Mokykla – bendrojo lavinimo mokykla – mokykla, kurios pagrindinė veikla yra ugdymas pagal formaliojo švietimo pradinio, pagrindinio, vidurinio ar atitinkamas specialiojo ugdymo programas (Žin., 2003, Nr. 632853).

Mokinys – Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, kalbant apie pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, profesinį mokymą vartojama sąvoka **mokinys** („mokinys – asmuo, kuris mokosi“). (angl. *pupil*, vok. *Schüler*, rus. *ученик*) – asmuo, kuris iš ko nors mokosi. Jis perima iš mokytojo patirtį. L. Jovaišos „Enciklopediniame edukologijos žodyne“ (Vilnius, 2007).

Veiksniai – jėga, sukelti ir veikianti kurį nors reiškinį; veiksnys; proceso varomoji jėga, būtina jo vyksmo sąlyga. „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ (Vilnius, 2006).

Mokytojas – mokytojas (angl. *teacher*, pranc. *enseignant* (m), *professeur* (m), rus. *учитель*, vok. *Lehrer* (m), *Lehrer* (m)) asmuo, mokantis ir ugdantis mokinius pagal formaliojo ar neformaliojo švietimo programas; pedagogo profesinė kvalifikacija ir pareigybės bendrojo lavinimo mokykloje (aukštojoje mokyklose – dėstytojas). L. Jovaišos „Enciklopediniame edukologijos žodyne“ (Vilnius, 2007).

Požiūris – (attitude) Kompetentingumo elementas, kurį lemia asmens vertybės ir rodo asmens mokėjimą vertinti įvairius profesinius ir (arba) socialinius reiškinius. K. Pukelis, A. Smetona „Aiškinamasis su studijomis susijusių terminų žodynas“ (Vilnius, 2011).

Mokymas – universali mokytojo ir jo vadovaujamų mokinių bendra ir kryptinga veikla, su kurios pagalba realizuojami lavinimo ir auklėjimo tikslai. K. Pukelis „Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos.“ (Kaunas, 1998).

Ugdymas – kryptinga ugdytojo ir ugdytinių bendra veikla, vykdoma dabartyje, bet orientuota į ateitį. K. Pukelis „Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos.“ (Kaunas, 1998).

1. SAVARANKIŠKO MOKINIŲ MOKYMOSI IR JŲ SKATINANČIŲ VEIKSNIŲ MOKYKLOJE MOKYTOJŲ POŽIŪRIU TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Mokymosi teorijų sampratų apžvalga

Šiame skyriuje bus aptariama bihioveristinė, kognityvioji, konstruktyvistinė, humanistinė mokymosi teorijos, kurios svarbios analizuojant savarankišką mokinių mokymąsi. Nes nuo mokytojo požiūrio į mokinį, nuo jo idėjų, priklauso mokymosi procesas. Todėl mokytojų parinktos mokymosi teorijos šiuolaikinio ugdymo proceso metu daro didelį poveikį mokinių mokymosi sėkmei ir aktyviam bei savarankiškam mokymuisi. Aptariant mokymąsi mokykloje, buvo pastebėtos kelios bendros strategijos, kurios galėtų padėti aiškintis savarankišką mokinių mokymosi procesą.

Konstruktyvistinės teorijos populiarumas šiandien didėja, nes suprantama, kad mokymasis nėra pavyzdžių kopijavimas. Konstruktyvistinės teorijos šalininkai tvirtina, kad išmokstama tada, kai mokiniai aktyviai veikia patys, savarankiškai mokydami. Mokantis ne tik klausomasi, stebima arba jaučiama, įsivaizduojama. Mokinys turi gebėti konstruoti įvykių ir reiškinių sąvokas, remdamasis savo patirtimi ir anksčiau susidarytais modeliais. Tai, ko išmokstama, priklauso nuo aplinkos, kurioje mokomasi, informacijos savitumo ir mokinio turimų ankstesnių žinių, gebėjimų. Sąsaja su mokinio turimomis žiniomis ir nauja informacija yra faktorius, kuris mokymąsi padaro prasmingą mokinio akimis.

Mokymasis yra aktyvus ir konstruktyvus procesas (Novak, 1998). Tai aktyvus informacijos kūrimas, įsisavinimas, tikslinimas ir naujų pavyzdžių kūrimas. Mokiniam reikia įvairių įgūdžių, gebėjimų, kad galėtų įgyti informaciją, ja naudotis. Jie turi savarankiškai mokydami žinoti, kur surasti reikiamą informaciją, kaip ją apdoroti ir pritaikyti, gebėti įvertinti jos tinkamumą, turi gebėti kritiškai mąstyti, savarankiškai spręsti problemas. Besimokantieji aktyviai kuria žinias, panaudoja jau turimą patirtį. Mokymasis kartu turi skatinti mąstymą, jausmus ir veiklą. Aktyvus mokymasis skatina pačius moksleivius įsitraukti į savarankišką mokymosi procesą. Tada atsakomybė mokytojui mažėja, didesnė atsakomybė tenka moksleiviui. Mokantis mažiau dėmesio skiriama žinių perdavimui, bet skatinamas savarankiškas moksleivių mokymasis ir tyrinėjimas, kadangi mokiniai patys ieško atsakymų į kylančius klausimus. Kad mokiniai aktyviai įsitrauktų į veiklą, vertinga dirbti mažomis grupelėmis, kuriose mokiniai patys priimtų sprendimus, atsakytų į klausimus savarankiškai.

Ugdyti aukštesnio lygio mąstymo gebėjimus padeda aktyvaus mokymosi metodų naudojimas. Todėl aktyvus savarankiškas mokymasis laikomas prasmingo mokymosi prielaida,

skatinančia teigiamą požiūrį į mokymąsi (Fink, 2003). Jo metu formuojasi supratimas, kad mokymasis yra procesas, o ne faktų ar žinių įsiminimas. Wilke (2003) teigimu, aktyvaus mokymosi metu įgytos žinios ilgiau išlieka atmintyje, didėja moksleivių motyvacija savarankiškam, savireguliuojančiam mokymuisi, stiprėja pasitikėjimas savo jėgomis. Mokiniai turi būti skatinami mąstyti, o ne mokytis mintinai. Norint, kad mokiniai gebėtų atsakyti į užduotus sudėtingus klausimus naudojamos jau turimos žinios, skatinamas problemų sprendimas, mokomieji dalykai turi būti pateikti suprantamai, randant būdų taikyti įgytas žinias ir gebėjimus praktiškai. Naujos žinios siejamos su moksleivių jau turimomis žiniomis ir supratimu. Mokymosi motyvacija susilpnėja, jei mokiniui neaišku, ko jis mokosi ir, kodėl tai, ko mokosi svarbu. Todėl besimokantieji turi būti supažindinami, kam tos žinios reikalingos, kaip jos bus panaudotos ateityje. Reiškia, mokymosi tikslo suvokimas lemia besimokančiojo mokymosi sėkmę. Aktyvus, savarankiškas, prasmingas mokymasis skatina konstruktyvų mąstymą ir veiklą, kuri sudaro sąlygas atsakomybei ir įsipareigojimui. (Novak, 1998). Mokantis turi būti užtikrinta mokymosi motyvacija. Jeigu mokinys pats nenorės mokytis, tai mokymasis bus neįmanomas.

Ugdymo procese labai svarbu pedagogų požiūris į besimokantįjį. Jeigu mokytojas yra kompetentingas, mokymasis gali būti skatinamas ir mokytojo. Mokytojas – pagalbininkas, skatinantis tyrinėti, išreikšti, veikti. Mokymasis gali pagerėti, jei mokytojas skatina vaikus konstruoti. Svarbiausias mokytojo vaidmuo suorganizuoti mokymąsi taip, kad mokinys mokydamsis galėtų gilintis į ankstesnes žinias ir patirtį, aktyviai jas panaudoti ir susieti su nauja informacija. Savarankiško mokymosi sėkmę lemia ir glaudus bendradarbiavimas tarp mokinių ir mokytojo. Taigi mokymasis yra informacijos sisteminimas, aiškinimasis, ką pats mokinys turi padaryti. Tai aktyvi individo veikla, apdorojant informaciją ir konstruojant žinias.

Galima teigti, kad remiantis konstruktyvistine teorija grįstu mokymu – žinios, išmokimas konstruojasi paties besimokančiojo savarankiško mokymosi metu. Mokinys tampa aktyvus, individualus, vidiniai motyvuotas. Mokytojas sudaro galimybę mokiniui palaipsniui per patyrimą savarankiškai mokantis formuoti žinias ir gebėjimus. Mokiniai individualiai, eksperimentuoja, užsiima veikla. Naudojamas tiesioginis patyrimas ir leidžiama pačiam mokiniui tyrinėti jo pasirinktu būdu, pasirinktoje vietoje, taip skatinamas savarankiškas mokymasis.

Kognityvioji mokymosi samprata išsirutuliojo iš biheivoristų neišspręstų problemų, tokių kaip kokybinė mokymosi teorija, teorinio mąstymo ypatumai, biheivoristų mokymosi modelis neapibrėžia protinės veiklos. Kognityvioji mokymosi teorija žvelgia į žmogų, kaip aktyvų, tikslo siekiantį, gaunantį, apdorojantį ir kuriantį informaciją. Labiau pabrėžiamas informacijos apdorojimas, o ne rezultatas. Mokymasis suvokiamas, kaip mokinių mokymasis, naujų dalykų išmokimas, iš dalies susiejant juos su jau turimomis, įgytomis žiniomis bei įgūdžiais. Išankstinės nuomonės bei sampratos yra naujų

žinių pagrindas. Jeigu suformuota išankstinė nuomonė prieštarauja naujoms žinioms, mokiniui gali būti sunku išmokti. Nuomonės, kurias mokiniai formuoja iš savo pačių patirties yra patvaresnės, stipresnės negu nauja informacija, kurią perteikia mokytojas arba vadovėlis. Mokymasis remiasi pažinimo procesais, padeda geriau suprasti, kaip mokinyms mokosi ir ką išmoksta. Mokymosi sunkumai išskiriami, aiškinantis mokymosi problemas, remiantis įvairiomis mokymosi strategijomis ir modeliais, bei mokinių išankstinių nuomonių, susijusių su mokomuoju dalyku, svarba mokant.

Kognityvioji teorija tyrinėja mąstymo procesus mokantis. L.Vygotskio (1987) ir Ž.Pjažė (1973) požiūris į mokymąsi paremtas uždavinių sprendimu, savarankišku darbu, orientuotas į atradimus. Remiantis minėtais autoriais, galima teigti, kad vaikai vystosi priimdami iššūkius, sprenddami įvairias problemas, nagrinėdami įvairius klausimus. Remiamasi bendradarbiavimu ir bendravimu mokantis. Anot J.S. Brunerio (1966), mokomoji medžiaga mokiniams pateikiama ne kaip išbaigta, o taip, kad mokiniai turėtų ją koku nors būdu organizuoti ir transformuoti, įtraukdami į savo kognityviąją struktūrą. Mokiniai aktyviai galvoja, sprendžia, vertina. Jie renka ir apdoroja informaciją, o paskui ja remdamiesi veikia. Asmens elgesį dažniausiai lemia jo mąstymas ir valia. Kai žmogaus mąstymo procesai yra labiau organizuoti, aktyvėja minčių ir veiksmų sistema, paremta mąstymu ir prisitaikymu prie aplinkos. J. Piaget (1997) manė, kad žmogus nuo pat gimimo stengiasi kuo patogiau prisitaikyti prie aplinkos. Kognityvioji teorija pabrėžia, kad individai mąsto ir renkasi patys, kad jų mintys ir supratimas turi įtakos ateities veiksams ir mintims. Čia mažai analizuojami motyvai ir elgesio pasekmės. Didžiausias dėmesys sutelkiamas į asmens mąstymą ir jo dėka sukuriama naują elgesio būdą. Yra įvairių kognityvinių teorijų, kurios siekia atskleisti žmonių sąveikavimo su aplinka ypatumus, lemiamą jų reikšmę žmonių mąstymui ir elgesiui. Kaip mokiniai mąsto, priklauso nuo jų protinių sugebėjimų, o ne nuo to, ką jie yra išmokę. J. Piaget (ten pat) atlikti tyrimai buvo skirti kalbai, priežastiniam mąstymui, vaizdiniam – „teorijoms“ apie kasdienius reiškinius, moralinius sprendimus atskleisti. Šiuolaikinė mokymosi paradigma remiasi idėjomis, kurios būdingos kognityvinėms mokymosi teorijoms (Pjažė, Brunerio, Vygotskio, Diuji).

Apžvelgiant kognityviąją teoriją mokymasis yra aktyvus, prasmingas procesas. Mokiniai neįsimena savaime, ką mokytojams jiems pasakė, jie kuria savąją gautų žinių versiją. Mokymasis vyksta kuriant savo atradimus, konstruojant žinojimą. Mokiniam reikia leisti pagalvoti, aptarti ir panaudoti idėjas, kad jie galėtų jas perdaryti savaip. Kognityvistai psichologai mano, kad konstruktyvistinis mokymosi procesas apima “kognityvinių modelių” kūrimą, todėl mokiniai geriau išmoksta darydami, o ne klausydami. Norint, kad mokiniai geriau išmoktų ir suprastų naują informaciją, reikia pirmiausia išnagrinėti ir paveikti neteisingas sąvokas arba idėjas ir nustatyti išankstinę nuomonę. Remiantis kognityviosios teorijos požiūriu, mokinių savarankiškas mokymasis proceso metu yra minimalus.

Bihevioristinės teorijos šalininkai teigia, kad ugdymo procese svarbiausia skatinimas ir motyvacija. Taip atsiranda kūrybiškumas, kuris lemia darbingą atmosferą, taip pat remiamasi pagarba ir pasitikėjimu. Šiuolaikinis mokymosi supratimas skiriasi nuo tradicinio požiūriu į žmogų. Bihevioristinėje teorijoje mokymasis aiškinamas, kaip instrumentiniu sąlygojimu grįsta veikla. Į mokinį orientuotos veiklos kriterijumi laikoma išorinė mokinių veikla. Pagal šį požiūrį, mokyme ir mokymesi svarbiausia yra mokymas, t.y., skatinimas ir mokymo rezultatas. Taigi mokymusi laikomas individo išorinis elgesys, kurį galima sustiprinti. Anot bihevioristų, studijuoti besimokančiojo mąstymą ir informacijos apdorojimą neįmanoma, nes tokių dalykų negalima tiesiogiai stebėti.

Bihevioristinės teorijos pradininkas B. F. Skinneris (1904-1990) teigė, „kad mokomasi to, už ką galima gauti atlygį“ (Šiaučiukienė, Visockienė, Talijūnienė, 2006, p. 19). Šioje teorijoje vyrauja žinių perdavimas ir įgijimas, bet ne mokymasis. Mokytojai yra „įgiję pakankamą kiekį žinių, o jų paskirtis – perteikti savo žinias“ (Čiužas, Šiaučiukėnienė, 2007, p. 24.). Mokytojas suvokiamas kaip vadovas aplinkos, kurioje vyksta užsiėmimas. Pagrindinis mokytojo vaidmuo – sukurti aplinką tinkamai naudojant teigiamus pastiprinimus. O pats mokymas yra iš anksto parengtos ir susmulkintos informacijos dalinimas mokiniams, kurie ją tik priima (Stoll ir Fink, 1998 cit. iš Čiužas, Šiaučiukienė, 2007). Remiantis šia teorija, mokinys yra pasyvus, o mokytojas formuoja tokį mokinio elgesį, kuris būtų artimas sudarytam dėstymo planui, tikslams. (Butkienė, Kepalaitė, 1996) pastebi, kad kai mokoma siekiant, kad besimokantysis įgytų žinių, toks mokymas nors šiek tiek lavina, tačiau neužtikrina naujų mąstymo struktūrų atsiradimo. Pagrindinis dėmesys bihevioristinėje teorijoje tenka mokymo turiniui ir patiems mokytojams. Besimokantieji – dėstymo proceso objektai, bet ne dalyviai (Šiaučiukienė, Visockienė, Talijūnienė, 2006).

Bihevioristai teigė, kad mokymo teorijos pagrindą sudaro tam tikras elgesio modelis. Remiantis tam tikrais elgesio modeliais, anot I. Pavlovo ir B. F. Skinnerio galima kontroliuoti žmogaus elgesį taip, kaip nori (Ozman, Craver, 1996). Pagal šią teoriją veiksmingiausias mokymo būdas yra „mokymo mašina.“ (Ozman, Craver, 1996). Tai reiškia, kad mokiniams pateikiami faktai, kuriuos jie išmoksta atmintinai, o išmokimo lygis patikrinamas atsiskaitymo metu. Toks mokymo būdas tinka tuomet, jei reikia įsiminti konkrečius faktus. Bihevioristinė mokymo teorija kritikuojama dėl požiūrio, jog tam tikro elgesio modeliu galima besimokantįjį paversti kuo tik nori (Ozman, Craver, 1996). Tuomet besimokantysis yra nuvertinamas kaip asmenybė, išmokstama tik tai, kas yra nurodoma, o mokymas, kaip žinių proceso gilinimas, plėtimas nyksta. Į mokytoją orientuota mokymo strategija turi ir privalumų: leidžia lengviau kontroliuoti studijų tempą, laiką, išlaikyti besimokančiųjų dėmesį. O viena iš pagrindinių silpnybių – didesnė dalis atsakomybės už rezultatų pasiekimą tenka mokytojui, bet ne mokiniui, pastebi Juozaitis (2005).

Biheavioristinė teorija grįstu mokymu mokytojas yra mokymo subjektas, o mokinys veiklos objektas, mokinys pasyvus, individualus, išoriškai motyvuotas. Mokytojas perduoda žinias ir gebėjimus. Mokymasis priklauso nuo mokymo ir teisingo elgesio skatinimo. Tiesiogiai loginiu linijiniu būdu išdėstomos dalyko žinios. Gali būti greitas ir efektyvus būdas išmokti, kai naujos žinios atitinka mokinių jau turimą supratimą. Mokiniai nesimoko šiaip sau, reikalingas atlygis ar paskatinimas: trumpos užduotys, kurso padalinimas į modulius, kad mokiniai dažniau patirtų sėkmę ir gautų atlygį. Paskatinimas turi būti iš karto po laukto veiksmo. Mokymasis vyksta žingsnis po žingsnio ir sustiprinamas pasikartojančia sėkme. Sėkmė žadina mokymosi motyvaciją. Tobulinant mokymą, kuris paremtas biheaviorizmo teorija, akcentuojamas mokymas, o ypač į mokytojo veiksmus, mokinių reakcijas ir elgesio pokyčius. Mokymasis suprantamas, kaip susmulkintos informacijos perdavimas mokiniams, kurie tik priima tą informaciją ir yra gavėjai.

Taigi apžvelgiant biheavioristinę teoriją mokymasis yra informacijos ir įgūdžių perėmimas, mokytojas informacijos perteikėjas. Pagrindinis uždavinys pakeisti mokinio elgesį. Tačiau šiandien labai svarbu tai, kad mokymasis ir mokymas iš esmės remiasi mokytojo ir mokinio sąveika. Mokymo ir mokymosi įgūdžiai perteikiami per visus mokomuosius dalykus ir žinojimą. Taip atsiranda glaudus bendradarbiavimas. Privalumas ir tai, kad į mokytoją orientuota dėstymo strategija leidžia lengviau kontroliuoti mokymosi tempą, laiką, išlaikyti besimokančiųjų dėmesį. Tačiau savarankiškas mokinių mokymasis biheavioristinės teorijos požiūriu yra minimalus.

Humanistinė mokymosi teorija siejama su saviraiška, kuri akcentuoja kiekvieno mokinio poreikį realizuoti savo potencines galias. Mokymo sėkmė matuojama: mokinių augimu, tobulėjimu. Humanistai priima žmogų toks, koks jis yra. Humanistinės ugdymo teorijos pagrindas – įsitikinimas, kad vaikui būdingas saviraiškos poreikis. Todėl reikia sudaryti tinkamas sąlygas savimokai, mokymasis vaikui pasidaro labai svarbus. Humanistinės krypties pedagogai nepripažįsta vaikų pasiekimų vertinimo pažymiais, įvairiais tikrinimais. Pagrindiniai humanistinio ugdymo principai: savimoka, noras mokytis ir žinojimas, kaip tai daryti, savęs vertinimas ir aplinka, kurioje vaikas nejaučia baimės (Sajienė, 1995).

Humaniškumas, kai žmogus laikomas pagrindine vertybe. Humanistinė idėja – kad žmogus išaugtų žmogumi, reikia skatinti žmonių gerovę, gerbti asmenybę, jos individualumą, humaniškumas švietimo veikloje – demokratija. Mokykloje vaikas turi jaustis saugus, nešališki mokytojo ir mokinio santykiai yra tokie, kurie remiasi geranorišku požiūriu į mokinį, pagarbiu elgesiu – tai skatina mokytojo ir mokinio tarpusavio supratimą ir pasitikėjimą. Taigi humaniškumo idėja reikalauja, kad mokytojas negali būti diktatorius, negali tik vadovauti, negali slopinti asmenybės. Humanistinė mokymosi teorija rekomenduoja naują į mokinį orientuoto mokymo sampratą. Kūrėjai – A. Maslow (2011), C. Rogers (2005) – vertino dvasinę žmogaus prigimtį ir

bendražmogiškąsias vertybes. Jie žmogų apibūdina, kaip būtybę, apdovanota laisve, kūrybinėmis galiomis, sąmoningumu. Labai svarbu padėti mokiniui priimti ir įsisąmoninti visą savo patyrimą, koks jis bebūtų, kartu pozityviai augti. Pasak A. Maslow (2006), esmė yra žmogaus dvasinė prigimtis, kurios turinį sudaro žmogaus vidinė išmintis, meilė ir gera valia, todėl kiekvienas žmogus yra vertybė. Pagrindinis ir mokyklos uždavinys – pagalba mokiniui tapti žmogumi. Svarbiausia, kad mokinys galėtų įgyvendinti savo poreikius: poreikį būti pastebėtam, išgirstam, išklausytam, poreikį būti suprastam ir priimtam, būti gerbiamam, poreikį mylėti ir būti mylimam. Patenkinus šiuos poreikius kyla saviraiškos poreikis – parodyti, ką mokinys gali, jaučia, supranta, moka. Todėl atsiranda noras, kuris išauga į poreikį tyrinėti, kurti, tobulėti.

Mokykla turi mokiniams sudaryti tinkamas sąlygas patirti gyvenimo džiaugsmą. Ši jausmą slopina įvairios nesėkmės, baimė dėl mokymosi rezultatų. Mokykloje mokiniai turėtų nejausti nei baimės, nei menko savęs vertinimo. Mokiniai norės daugiau sužinoti ir suprasti, jei mokykloje vyraus palankus mokymosi klimatas, jei jie bus pripažinti, reikalingi. Mokytojas turi organizuoti mokymosi procesą taip, kad būtų sudarytos sąlygos tenkinti ir žemesnius poreikius. Emociškai saugi aplinka sudaro didesnes galimybes mokytis nei įtempta atmosfera. Mokytojai atlieka svarbų vaidmenį, patenkinant vaiko fiziologinius, saugumo, priklausomumo ir pagarbos poreikius, tačiau jie turėtų tik sudaryti tinkamas sąlygas, kad mokinys pats tobulintų savo asmenybę.

Humanistinės teorijos atstovas C. Rogers (1969) siūlo į mokinį orientuotą mokymą (mokinio potencialių galių atskleidimas ir puoselėjimas). Tradicinis mokymas – žinių įgijimas, išmokimas, įgūdžių formavimas, o į mokinį orientuotas mokymas (prasmingas mokymas) – mokymosi prasmės atskleidimas, paties mokinio skatinimas remiantis asmenine patirtimi. Mokinys besimokantis saugioje aplinkoje, greičiau atskleidžia savo vidines galimybes, tapdamas asmenybe. Pagarba mokiniui, jo, kaip žmogaus vertinimas, priimtinas požiūris į mokinio poreikius, pasirinktas vertybes skatina savarankišką mokymąsi.

C. Rogers (2005) mano, kad mokyklos tikslas yra padėti jaunam žmogui tapti visiškai funkcionuojančia asmenybe, atskleisti glūdinčias vidines galimybes. Žinios nesuteikia saugumo, nes mokymosi esmė – žinių siekimas, jos turi kisti. Mokiniam reikia padėti mokantis, padėti įsisąmoninti save, padėti patiems pasirinkti konkrečius mokymosi tikslus, pajusti atsakomybę už savo sprendimus, veiksmus, pasekmes, padėti suvokti, mokymosi prasmę ir naudą. Mokinys išreiškdamas save, suvokdamas, kas svarbiausia mokantis, kas užtikrina mokymosi sėkmę, patiria džiaugsmą. Svarbu, kad mokiniai gebėtų teisingai vertinti savo žinias, sugebėjimą jas panaudoti. Grupinis mokymasis bei mokymasis bendradarbiaujant tam padeda, nes mokinys gali pamatyti save visų mokinių sugebėjimų ar žinių lygmenyje, asmeniškai pajusti mokymosi prasmę.

Galima teigti, kad pagrindinė humanistinės pedagogikos esmė – padėti ugdytiniui išreikšti save ir tapti geresniu harmoningai gyvenančiu žmogumi. Reiškia, humanistinis ugdymas grindžiamas ypatybėmis, kurios būdingos asmenybei: vaikas palankiomis sąlygomis, pradeda įsisaugoti ir priimti savo jausmus, nuostatas, vertybes tokias, kokios iš tikrųjų yra, labiau pasitiki savo jausmais, leidžia iš daugybės galimybių pasirinkti geriausia, geba remtis pačiu savimi, pasirinkdamas, priimdamas sprendimus, vertindamas, tampa atsakingas už savo sprendimus, yra orientuotas į procesą, o ne į galutinį rezultatą. Savarankiškas mokinio mokymasis orientuotas į laisvą pasirinkimą.

Apibendrinat ir sugretinant analizuotas teorijas galima būtų išskirti pagal šias teorijas *besimokančiojo savarankiškumo lygmenis*. Šiuolaikiniam ugdyme nėra nei vieno visapusio metodo, kiekvienas yra tinkamas pagal tam tikrus tikslus ir situacijas. Konstruktyvistiniai metodai labiausiai tinkami savarankiškai mokantis naują ir sudėtingą medžiagą, aktyviai tikrinantis žinias, pritaikant jas naujai. Naudojamas bendradarbiavimas, komandinis darbas. Mokytojas orientuotas į mokinį. Kognityvistinis požiūris – mokinys stebėdamas savo mąstymą, įgis gebėjimą kontroliuoti ir priimti savarankiškus sprendimus. Biheavioristiniai metodai tikslingi tada, kai reikia konkrečių ir vienareikšmiškų žinių. Humanistiniai mokymosi metodai skiriasi nuo jau išvardintų glaudžiu mokinio ir mokytojo bendradarbiavimu, ugdymo proceso aptarimu, mokymo individualizavimu, mokinys pats atsakingas už savo rezultatus. Mokymosi teorijų apibendrinimo ir sugretinimo lentelė (1 lentelė) sudaryta remiantis konstruktyvistinės teorijos atstovų – J. Piaget (1997), L. Vygotsky (1987), G. Foley (2007), M. Lassman (2006); biheavioristinės – B. F. Skinnerio (1938), H. A. Ozman, S. M. Craver (1996), L. Stoll, D. Fink (1998); humanistinės – A. Maslow (1987), C. Rogers (2001); kognityviosios – L.M. Vygotsky (1987) ir J. Piaget (1997) teiginiais ir požiūriu.

1 lentelė

Mokymosi teorijų sugretinimas ir apibendrinimas (sudaryta autorės)

Teorijos	Konstruktyvistinė	Kognityvioji	Biheavioristinė	Humanistinė
Mokinys	Aktyvus, individualus, vidiniai motyvuotas.	Mokiniai neatsimenantys savaime, ką mokytojams jiems pasakė, jie kuriantys savąją gautų žinių versiją.	Pasyvus, individualus, išoriškai motyvuotas.	Mokiniai atsakingi už savo mokymąsi.
Mokymas ir mokymasis	Mokytojas sudaro galimybę mokiniui palaipsniui per patyrimą formuoti žinias ir gebėjimus. Mokymasis gali būti	Mokymasis yra aktyvus, prasmingas procesas sukauptų žinių susiejimas –	Mokytojas perduoda žinias ir gebėjimus. Mokymasis priklauso nuo mokymo ir teisingo	Mokymasis - mokinių emocinių ir tobulėjimo poreikių patenkinimo priemonė. Mokytojas

	nepriklausomas nuo mokymo.	mokoma naujų žinių sluoksni klojant ant jau turimų –siekiama, kad mokinys suprastų.	elgesio skatinimo.	mokydamas neneigia, bet moka arba mokosi teigti. Talpina arba mokosi talpinti priešybes. Remiasi ne tik logika, bet pasitiki intuicija, nes veikia jo žinojimo jausmas – žinojimas iš „savęs“.
Mokinio veikla	Mokiniai dirba individualiai, eksperimentuoja, žaidžia. Naudojamas tiesioginis patyrimas ir leidžiama vaikui tyrinėti jo pasirinktu būdu, pasirinktoje vietoje. Gali sukurti pasitikėjimą ir praktinį, nuovokų supratimą.	Mokiniam reikia leisti pagalvoti, aptarti ir panaudoti idėjas, kad jie galėtų jas rekonstruoti kaip savas. Kognityvistai psichologai mano, kad konstruktyvistinis mokymosi procesas apima “kognityvinių modelių” kūrimą, todėl mokiniai geriau išmoka darydami, o ne klausydami.	Mokiniai klausosi mokytojo. Klasė atlieka užduotis.	Mokiniai dirba tiek, kiek pats pajėgia. Sugeba pažinti save kaip žmogų, supranta save kaip individualybę.
Metodai	Aktyvūs, inovatyvūs. (Informacijos struktūravimo – dialogas, komandinis darbas)	Mokymosi procese svarbus bendradarbiavimas. Aktyvūs, inovatyvūs (patyrimo, atskleidimo, refleksija)	Pasyvūs. Informacijos perdavimo – paskaitos, eksperimentai.	Skatinamas bendradarbiavimas. (Informacijos įprasminimas – diskusija, projektai, kryptinga refleksija, savęs įsivertinimas).
Pagrindiniai bruožai	Naudojamos jau turimos žinios, skatinamas problemų sprendimas, mokomieji dalykai turi būti pateikti suprantamu kontekstu, randant būdų taikyti įgytas žinias ir gebėjimus praktinėje veikloje.	Kognityvistinė teorija grįstas mokymasis – tyrinėja mąstymo procesus mokantis. Mokymasis vyksta kuriant savo hipotezę, konstruojant žinojimą.	Tiesiogiai loginiu linijiniu būdu išdėstomos dalyko žinios. Gali būti greitas ir efektyvus būdas išmokti, kai naujos žinios atitinka mokinių jau turimą supratimą.	Reikalingas skatinimas. Mokinys mylimas toks, koks jis yra. Mokiniai ugdomi atsižvelgiant į individualią jų raidą, asmenines savybes, siekiama sudaryti sąlygas augti ir mokytis pagal galimybes ir ritmą. Mokytojo asmenybė

				daro lemiamą įtaką mokymosi procesui.
Problemos	Reikalauja didelių išteklių, organizacinių indėlių. Klasės vadyba dominuoja prieš įprastą mokymą. Iš vaiko tikimasi motyvacijos ir asmeninės atsakomybės.	Mokinys niekaip nenori atsisakyti savo hipotezes ir ieško ją patvirtinančių dalykų, užuot pergalvojęs viską iš naujo ir suformulavęs visiškai naują hipotezę.	Gali būti nesusieta su jau turimu supratimu ir dėl to atsiranda žinių paviršutiniškumas. Sunku motyvuoti visus mokinius klasėje. Sunku pritaikyti dalyko medžiagą įvairiems vaikų poreikiams.	Savęs vertinimas svarbesnis nei mokytojo vertinimas. Kuo mažiau baimės, tuo mokinys noriau, efektyviau ir lengviau mokysis. Negrįžtamas ir savanoriškas paties mokytojo apsisprendimas dvasingumo puoselėjimą pripažinti savo veiklos tikslu ir siekis pagal tai vertinti visus savo veiksmus ir sprendimus.
Savarankiškumo lygmuo	Besimokantis gali kurti, tikrinti savo žinių modelius. Besimokančiajam suteikiama teisė veikti.	Besimokančiajam reikia pagalbos. Jį reikia nukreipti į svarbius dalykus.	Savarankiškumas labai menkas	Besimokantysis laisvas rinktis.

Įvairios mokymosi teorijos (bihioveristinė, kognityvistinė, konstruktyvistinė, humanistinė) daro didelę įtaką mokymuisi mokykloje. Nuo mokytojo požiūrio į mokinį, nuo jo idėjų, priklauso mokymosi procesas. Labiausiai išsiskiria dvi teorijos – tai konstruktyvistinė ir humanistinė, kurių metu galimas savarankiškas mokinių mokymasis. Todėl mokytojų parinktos mokymosi teorijos šiuolaikinio ugdymo proceso metu daro didelį poveikį mokinių mokymosi sėkmei ir aktyviam bei savarankiškam mokymuisi, kada mokiniai gali savarankiškai išspręsti kylančias problemas, užduotis, naujų žinių paieškas. Bihevioristinės ir kognityvosios teorijų požiūriu, besimokantysis yra labai nesavarankiškas, jam nuolatos reikia paskatinimo. Jį reikia nukreipti į svarbius dalykus. Humanistinės ir konstruktyvistinės teorijų požiūris suteikia besimokančiajam daugiau laisvės – jis laikomas atsakinga asmenybe, norinčia ir galinčia veikti be paskatinimo ir pagalbos.

Apibendrinus ir palyginus mokymosi teorijas matome, kad savarankiškam mokinių mokymuisi priimtina konstruktyvistinė teorija. Konstruktyvistiniai metodai labiausiai tinkami savarankiškai mokantis naują ir sudėtingą medžiagą, aktyviai tikrinantis žinias, pritaikant jas naujai. Naudojamas bendradarbiavimas, komandinis darbas. Mokytojas orientuotas į mokinį. Mokytojui naudinga žinoti, kuo daugiau mokymosi teorijų, kuriomis remiantis galima tobuliau ir lanksčiau valdyti mokinių mokymosi procesą, labai svarbu tinkamai tas teorijas pritaikyti.

1.2. Tradicinis ir šiuolaikinis mokymas ir mokymasis

Kiekvienos mokyklos tikslas – išugdyti ne tik išsilavinusius, bet ir kūrybingus vaikus, kurie gebėtų originaliai, kritiškai mąstyti, savarankiškai veikti ir kurti. Todėl šių dienų mokykloje nemažai dėmesio skiriama vaikų savarankiškam mokymuisi – žadinami ir puoselėjami mokinių polinkiai ir gebėjimai. Šalies švietimo įstaigos siekia, kad mokiniai būtų savarankiški, kūrybiški, kritiškai mąstyti. Prieš kurį laiką į mokinį buvo žiūrima lyg į tuščią indą, kurį mokytojas mokydamas turi pripildyti. Tačiau mokymasis nėra vien tik žinių ir įgūdžių perdavimas pasyviai jas priimantiems mokiniams. Mokymasis – aktyvus supratimo, reikšmių ir įgūdžių konstravimo procesas. Remiantis šiais požiūriais galima išskirti ir palyginti tradicinį ir šiuolaikinį mokymąsi.

Tradicionis mokymas yra labiau orientuotas į disciplinas, o ne į problemas. Mokymasis mokiniams akcentuojamas, kaip reikalingos medžiagos kaupimą; mokyti juos motyvuoja vertinimas, baimė patirti nesėkmę (Glosienė, 2006). Informacija pateikiama pamokos metu, kartu su reikalingais informacijos šaltiniais, literatūra. Mokiniai nėra skatinami savarankiškai ieškoti medžiagos ir informacijos. Taip dirbant, tradicinis mokymas nepadedą ugdyti savarankiško mąstymo, kūrybiškumo. Mokinių pasyvumas, pasak C. Liang (2007) susijęs su tuo, kad tradicinėje dėstymo strategijoje mokiniai “spaudžiami” sugerti viską, ką mokytojas pateikia. Palaipsniui dėl tokio mokymo, mokiniai tampa pasyviais žinių „konteineriais“ (Haydon, 1997). Būdamas pasyvus, mokinys nesugeba ieškoti problemos sprendimo būdų, atsakymų į klausimus, negali ugdytis įgūdžių savarankiškai ieškoti informacijos, nėra lavinamas mokinių kūrybiškumas. Besimokantieji įsimina tuos faktus, kurie yra pateikiami užsiėmimų metu, dažniausiai toks išmokimas būna be konteksto ir reikšmės, pastebi H. Fry, S. Ketteridge, S. Marshal (2009). Toks mokymasis yra „paviršinis“ (surface).

Konstruktivistinis veiklos modelis priešingai nei tradicinis mokymo modelis, leidžia mokiniams laisvai mokyti ir tyrinėti tai, kas mokiniams labiausiai įdomu ir aktualu. Tokiu būdu besimokantieji tampa savarankiški, aktyvesni bei atsakingi už mokymąsi. P. Ramsden (2000) pastebi, kad mokymas nebelaikomas žinių perteikimu, tai kartu ir darbas su mokiniais. Anot J. Piaget, vienas iš svarbiausių gero mokymo bruožų aktyvinant besimokančiuosius – remtis jų patirtimi, žiniomis, mokėjimais, mintimis (Rajeckas, 1999). Mokytojas vadovaudamasis šiuolaikinio mokymo teorija, skatina skirtingą požiūrį, kritinį mąstymą. Įvairiapusiškai mąstantis asmuo lengviau prisitaiko prie realaus gyvenimo, išmoksta problemiška mąstyti ir veikti konkurencingomis sąlygomis (Jovaiša, 2002). Taip mokymasis tampa lankstus, mažiau apribojantis besimokančiųjų galimybes. Šiuolaikinio mokymosi supratimas sudaro mokiniams galimybę jau remtis turimomis žiniomis ir jas konstruoti, pritaikyti, todėl dažniau taikomi aktyvūs mokymosi metodai. Mokymosi strategija orientuota į mokinį, mokytojas tampa tik pagalbininku. Mokytojas

nebėra tik pirminės informacijos tiekėjas, kurios reikės egzaminams, jis „labai kompetentingas mokymosi orkestro dirigentas, kuris nuolat plečia repertuarą ir kiekvienos repetacijos metu tobulina savo veiklą“ (Longworth, 2007 p. 45). O mokiniai palaikomi mokytojo pagalbininko, patarėjo, konsultanto, pasiekia aukštesnius mokymosi rezultatus (2 lentelė).

2 lentelė

Tradicinės ir šiuolaikinės mokyklos gretinimas (kopijuota Kompetencijų ugdymas. Metodinė knyga mokytojui, 2012).

TRADICINĖ MOKYKLA	XXI AMŽIAUS MOKYKLA
Mokinys: pasyvus proceso dalyvis, atliekantis tai, kas liepiama	Mokinys: aktyvus proceso dalyvis – pats ir/ ar drauge su mokytoju kelia mokymosi tikslus, jų sąmoningai siekia, vertina savo pažangą.
Mokytojas: žinių šaltinis, mokymo proceso vadovas.	Mokytojas: vienas iš žinių šaltinių, veiklos klasėje organizatorius ir dalyvis, mokinių padėjėjas, patarėjas, drąsintojas, (grįžtamosios informacijos) teikėjas, refleksyvus ugdymo praktikos tyrėjas ir tobulintojas.
Mokymo turinys: išsamios faktinės žinios.	Ugdymo turinys: į kompetencijas orientuotas ugdymas.
Mokymo procesas: pasakojimai, demonstravimas, nurodymai, vadovavimas, aiškinimas.	Ugdymo procesas: aktyvus mokymasis, mokymasis bendradarbiaujant, ugdymasis pagal savo poreikius ir polinkius, problemų sprendimas.
Vertinimas: tikslas – kontrolė, drausminimas ir sertifikavimas.	Vertinimas ir įsivertinimas: tikslas – gerinti mokymosi ir ugdymo kokybę, padėti mokiniui suvokti savo stiprybes ir jas tikslinai išnaudoti, taip pat padėti mokiniui perprasti savo silpnybes ir numatyti būdus, kaip jas įveikti.

Galima teigti, kad pagrindinis tradicinės mokyklos tikslas – žinių perdavimas, todėl neskatinama laisvas savarankiškas mokymasis. Tradicinis mokymas labiau orientuotas į disciplinas. Savarankišką mokymąsi skatina nesėkmių, bandymų ir klaidų metodas, tačiau šis metodas tradiciniam mokymui nepriimtinas. Šiuolaikinės mokyklos tikslas, mokiniai privalo savarankiškai mokydami įgyti pagrindinių žinių, gebėti kūrybiškai jas panaudoti praktiškai, konstruoti turimas žinias nuolat jas papildant naujomis, gebėti savarankiškai mąstant spręsti iškilusias problemas.

Taip pat šiame skyriuje aktualu aptarti *mokymo ir mokymosi sampratą* ir besimokančiojo gebėjimą mokytis. Kiekvienas mokinys skirtingas ir mokytis reikia skirtingai. Todėl šalia mokymo atsiranda mokymasis. Taip formuojasi šiuolaikinės didaktikos požymis. Pasak P.Ramsden (2000), mokymas ir mokymasis – be paliovos sąveikaujančios veiklos rūšys, keičiančios mokinių supratimą. Šiuolaikinis mokymas suprantamas, ne kaip žinių perdavimas,

informacijos atgaminimas, įsiminimas, bet mokytojo ir mokinio sąveika, savarankiško mokymosi skatinimas, gebėjimų įsisavinimas, žinių supratimas ir pritaikymas.

Šiuolaikinėje didaktikoje susiformavo nauji mokymo reikalavimai, remiantis L.Šiaučiukiene (1997), P. Jucevičiene (2000) nusakoma taip:

- Mokymo tikslas – išmokyti mokinį mokytis savarankiškai.
- Mokytojai padeda mokiniui mokytis, mažiau laiko skirdami žinių perdavimui.
- Labiausiai akcentuojamas žinių suvokimas, analizė, taikymas, bet ne mechaniškas jų atkūrimas.
- Mokiniai mokosi veikloje – mokosi dirbdami bei dirba mokydamiesi.
- Pirmumas teikiamas darbui grupėse.
- Problemos sprendimo įvairiapusiškumas ir netradiciškumas vertinamas labiau nei atsakymo tikslumas.
- Bendradarbiavimas.
- Mokymas – kaip veikimas, įgalintis mokinius veikti būsimose situacijose, spręsti problemas su kuriomis bus susiduriama ateityje.
- skatinami metodai, kurie padeda atrasti reiškinius bei dėsningumus, aktyviai ugdo mokinio kritinį mąstymą, kūrybiškumą, savarankiškumą.
- Vertinama mokinio pažanga, gebėjimai analizuoti, vertinti, o ne tik mokinio žinios, vertinimas nukreipiamas į mokinių mokymosi pokyčius.

Susiformuoja šiuolaikinis požiūris į mokymą, kuris skiriasi nuo tradicinio. Tradiciniam ugdyme mokytojas pateikia dėstomą medžiagą, reikalaujama ją atkartoti, mokinio kūrybiškumui, savarankiškam mokymuisi, individualumui vietos nebelieka. Šiuolaikiniame ugdyme akcentuojamas savarankiškas besimokančiojo žinių suvokimas, analizė, mokinyš kūrybingas, savarankiškai besimokantis.

Mokymasis – tai dar vienas šiuolaikinio ugdymo reiškinys. Kuris aiškinamas kaip nuolat kintantis, savarankiškas veiksmas, apimantis mokinių kritinį mąstymą, jausmus. Todėl mokinyš geba spręsti įvairias problemas, bendradarbiauti. Mokymąsi skirtingi autoriai P.Jucevičienė (2000), P.Ramsden (2000) ir kt. apibūdina :

- Mokymasis yra interaktyvus ir dinamiškas procesas, skatinantis vaizduotę tyrinėjimo veiklos bei sąveikos su aplinka dėka (McFarlane, 1995).
- Mokymasis yra ieškojimo procesas, kuriantis supratimą apie mus pačius ir apie aplinkinį mūsų pasaulį (Ranson, Martin, McKeown, 1996).
- Mokymasis yra aktyvus ir konstruktyvus procesas, kuris skatina mąstymo, jausmų, ir veiklos integraciją (Novak, 1998).

Pateiktose sampratose mokymasis aiškinamas, kaip aktyvus procesas, kuris skatina mokinių įsitraukimą į savarankišką mokymosi eigą, skatina įvairius mokinio gebėjimus, atradimus.

Kintant požiūriui į mokymą ir mokymąsi, keičiasi *požiūris ir į mokytojo bei mokinio veiklą*. Tradicinis požiūris orientuotas į mokytoją, kuris perteikia žinias ir informaciją, o mokinys tas žinias ir informaciją gauna. Mokytojas veiklos organizatorius, kontroliuojantis skatinimo ir drausminimo priemones. Tradiciniame mokyme mokinys yra mokymo objektas, kaupiantis informaciją, kuri yra atkartojama egzamino metu. Šiuolaikinis mokymas akcentuoja mokinio ir mokytojo glaudų bendradarbiavimą, mokinio savarankišką mokymąsi, kūrybiškumą. Mokytojas ne vadovas, o pagalbininkas, patarėjas, konsultantas. Jo tikslas ne pripildyti mokinius žinių, o skatinti mokinių savarankišką mokymąsi įgyjant ir konstruojant žinias. Už mokymąsi atsakingas pats mokinys, o ne mokytojas. Mokytojas suvokiamas kaip organizatorius, kurio tikslas sėkmingas mokinio mokymosi ugdymas. Taigi šiuolaikinis mokytojas turi suvokti, kad, keičiantis ekonominei ir socialinei situacijai, keičiasi ir mokytojo vaidmenys. Apie tai savo darbuose kalba G. Gedvilienė, G., Laužackas, R., Tileikienė, T., Mačianskienė, N., ir Sajienė L. (2008), V. Tumėnienė, B. Janiūnaitė (2002). Nagrinėjant šiuos darbus, išryškėja nauji šiuolaikinio pedagogo vaidmenys: novatorius, konsultantas, mokymo procesų vadovas, skatintojas, tyrėjas, bendradarbiaujantis kolega (V. Tumėnienė, 2002, p.18). Visuomenės požiūris į mokytojo veiklą bei ugdymą pakito, todėl atsiranda naujos pedagogo veiklos funkcijos, kyla naujų pedagogo vaidmenų reikmė. Nebepakanka būti tik geru mokytoju. Aktualus tampa pedagogo – mokymosi konsultanto vaidmuo. Mokytojas konsultantas geba padėti mokiniui mokytis savarankiškai, plėtoti mokymosi įgūdžius atsižvelgiant į mokymosi stilių, palaikyti grįžtamąjį ryšį, skatinti ugdytinio pastangas mokytis netradiciniais būdais, padėti įveikti mokymosi sunkumus, analizuoti ugdytinių mokymosi poreikius, gebėjimus, skatinti mokymosi motyvą.

G. Butkienė, A. Kepalaitė (1996) ir V. Tumėnienė (2002) teigia, kad mokytojas turi veikti, kaip nuolat atsinaujinantis asmuo. Pedagogui būdingas filosofo ir klinicisto vaidmuo. Mokytojas – filosofas geba apmąstyti ir integruoti žinias bei patirtį, pagrįsti ir numatyti savo

pažiūras, lūkesčius, nuomones, vertybes, profesinius sprendimus. Mokytojas klinicistas geba organizuoti mokymąsi ir išmokimą, kurti efektyvias mokymosi strategijas, įvertinti nukrypimus nuo instrukcijų, reguliuoti mokymo(si) ir išmokimo situacijas. Pedagogas novatorius geba susivokti naujovėse, kritiškai jas analizuoti, atrasti geriausias ir kūrybiškai pritaikyti savo pedagoginėje veikloje.

Todėl galima teigti, kad yra tradiciniai ir šiuolaikiniai pedagogo vaidmenys. Išlieka tradicinis dalyko mokytojas ir visiškai naujas pedagogo vaidmuo – tai mokytojas novatorius, konsultantas, mokymosi procesų skatintojas, tyrėjas, bendradarbiaujantis kolega.

Norint nepatirti nesėkmės, reikia tinkamai organizuoti mokymosi procesą ir parinkti tinkamus *mokymosi metodus*. Galima išskirti tradicinius mokymosi metodus ir šiuolaikinius aktyvaus mokymo metodus, kurie skatina mokinių savarankišką mokymąsi ir iniciatyvumą. Aktyvūs metodai susiję su mokinių savarankišku mokymusi, kritiniu mąstymu, kūrybiškumo skatinimu. Pasyvūs metodai, kai mokinių pažinimo procesai minimalūs. Ugdymo metodai turi atitikti siekiamus ugdymo tikslus bei uždavinius, ugdymo turinio pobūdį, tad labai svarbus yra tikslingas jų pasirinkimas. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose teigiama, kad metodų bei jų komplektų pasirinkimą labiausiai įtakoja vyraujančios ugdymo sampratos, bendros švietimo kaitos tendencijos. Kiekvienoje epochoje veikia tradiciniai, įprastieji ir modernūs, naujoviški mokymo metodai ir tai yra formalus jų skirstymas, nenusakantis metodų esminių skirtumų. Kiekvienas metodas formuoja mokinių gebėjimus, charakterio ir elgesio būdus. Todėl kūrybiškai taikomi metodai turi net tik padėti teikti išsamių žinių, formuoti protinius ir praktinius mokėjimus bei įgūdžius, bet ir padėti juos įtvirtinti. Dirbant aktyviais mokymosi metodais, mokytojams prireiks kitokių įgūdžių nei mokymo programose. Kadangi mokytojai palaiko grįžtamąjį ryšį su mokiniais, gali koreguoti pamoką, atsižvelgiant į mokinių gebėjimus, padėti jiems atrasti save, todėl šiandien daugelis mokytojų keičia pasyvų mokymą į savarankišką, aktyvų, norėdami surasti geresnį, patrauklesnį, mokiniams kelią mokymosi procese.

Šiuolaikinis mokymas reikalauja taip organizuoti mokymo procesą, kad mokiniai žinias įgytų patys aktyviai savarankiškai veikdami. Pasak V. Rajecko (2004, p. 316), „organizuojant mokymą reikia siekti, kad mokiniai reikalingą informaciją ir veiklos būdus perimtų aktyviai protiškai dirbdami, savarankiškai protaudami, sąmoningai veikdami, tada jų mokymasis bus aktyvi ir kūrybiška veikla, kuriai būdingi ieškojimai ir atradimai“. Kai mokinys ieško savarankiško sprendimo, jis susikaupia, svarsto, įdėmiai ieško atsakymo, sieja įgyjamą žinias su sava patirtimi, informacija, gauta iš kitų šaltinių, jis įsimena sąmoningai, o ne mechaniškai išmokdamas. Mokinys žinias įgyja aktyvios protinės veiklos dėka, savarankiškai besimokydamas, kritiškai mąstydamas, naudodamas įvairias mąstymo operacijas, jas įtvirtindamas ir plėtodamas. Šitaip organizuojant

mokymą, siekiant protinio aktyvumo ir lygiagrečiai žadinant atitinkamas emocijas, nenutrūkstamai lavinamos protinės ir fizinės galios, emocinė sfera, kartu ugdoma tvirta valia, atkaklumas, įprotis įtemptai dirbti ir atlikti darbą iki galo, atsakomybės jausmas (Rajeckas, 2001). Taip suvokiama, kad ugdyti aktyvią, savarankišką, kūrybingą asmenybę galima tik plėtojant mokinių pažintines galias, o jas plėtoti labiausiai patartina per aktyvų savarankišką mokymąsi.

Taigi tradicinis mokymas remiasi žodiniiais mokymosi būdais, šiuolaikinis akcentuoja savarankišką mokymąsi, bendradarbiavimą, kritinį mąstymą, remiasi aktyviais mokymosi metodais. Vis populiariausiais tampa aktyvaus mokymo metodai, tradicinės didaktikos, kitaip dar vadinamos, senosios didaktikos, keitimasis į netradicinę. Taip suaktyvinamas mokymo ir mokymosi procesas, efektyvesniu tampa bendrųjų gebėjimų ugdymas, skatinamas savarankiškas mokinių mokymasis.

1.3. Savarankišką mokinių mokymąsi skatinantys veiksniai

Savarankišką mokinio mokymąsi sąlygoja daug veiksnių, bet kuriam naujam pažinimui yra reikalingos atraminės žinios, atitinkami mokėjimai ir įgūdžiai, gebėjimai, požiūris į mokymąsi. Mokytojai supranta, kad mokinio aktyvumas mokymosi veikloje priklauso ir nuo išorinių skatinimo priemonių, ir darbo sėkmės, savo jėgomis pasiekto rezultato. Vadinasi, kuo anksčiau mokinys pradės savarankiškai mokytis, tuo greičiau jam mokymasis taps poreikiu. Savarankiškame žinių įgijimo procese svarbų vaidmenį turi mokėjimai ir įgūdžiai, nuo kurių priklauso savarankiško mokinių mokymosi sėkmė. Aktyvūs ugdymo metodai ugdo mokinių gebėjimą dirbti iniciatyviai, prisiimti atsakomybę už mokymosi rezultatus. Taikant metodų įvairovę pamokose galima būtų pasiekti didesnio mokinių savarankiškumo ir aktyvumo mokantis.

Teigiamas mokinio požiūris į mokymąsi susiformuoja, kai jis pasitiki savo jėgomis, suvokia, įprasmina žinias, ugdo nuoseklumą bei organizuotumą darbe ir kitas teigiamas asmenybes savybes. Dar vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių teigiamą mokinio požiūrį į mokymąsi, yra motyvacija ir jos skatinimas. Labai svarbu mokytojo ir mokinio bendradarbiavimas, darbo diferencijavimas pagal kiekvieno mokinio gebėjimus, taip pat mokytojo vaidmuo ugdymo metu.

Mokomosios veiklos aktyvinimas. Šiandien dažniausiai pasireiškia du požiūriai į aktyvumo prigimtį. Vieni teigia, kad žmogus kaip ir kiekvienas gyvūnas, gimsta aktyvus ir aktyvus būna visą gyvenimą (net miego metu smegenys išlieka aktyvios), todėl aktyvumui nereikia jokių kitų variklių. Veiklai ir elgesiui kryptį teikia motyvacija. Kito požiūrio šalininkai teigia, kad žmogus iš prigimties yra pasyvus. Aktyvumą sukelia išoriniai dirgikliai arba reikmės, pasireiškiančios

potraukiais, interesais, vidinėmis paskatomis (Jovaiša, 2002). Mokiniai reikia sudaryti sąlygas būti aktyviam, taip jis gali išreikšti save savarankiškai mokymasis.

Šiuolaikinis mokymo procesas turi būti organizuojamas taip, kad mokiniai žinias įgytų patys aktyviai veikdami, todėl planuojant mokymą, reikia, kad mokiniai aktyviai protiškai dirbtų, savarankiškai, kūrybiškai veiktų. Mokinys aktyviai ieškodamas savarankiško sprendimo, siedamas įgyjamas žinias su jau turimomis, įsimena sąmoningai, o ne mechaniškai išmokdamas. Mokinys žinias įgyja aktyviai protaudamas, kritiškai mąstydamas, jas įtvirtindamas ir plėtodamas. Šitaip organizuojant mokymą, siekiant protinio aktyvumo ir lygiagrečiai žadinant atitinkamas emocijas, nenutrūkstamai lavinamos protinės ir fizinės galios, emocinė sfera, kartu ugdoma tvirta valia, atkaklumas, įprotis įtemptai dirbti ir atlikti darbą iki galo, atsakomybės jausmas (Rajeckas, 2001). Galima teigti, kad ugdyti aktyvią, savarankiškai besimokančią, asmenybę galima tik gilinant mokinių pažintines galias per aktyvų mokymąsi. Kadangi vaikai tobulėja ne išmokdami ar iškaldami teisingus atsakymus, bet savarankiškai sprenddami konkrečias problemas ir klausimus, jie gali mokytis savarankiškai, todėl šiame kontekste mokytojo uždavinys yra skatinti vaikus naujai veiklai, formuoti užduotis ir pateikti klausimus, padėti rasti teisingą sprendimo būdą. Svarbu, kad mokytojas pasirinktų tinkamą mokymo taktiką. V. Tumėnienė (2002), B. Janiūnaitė (2004) pabrėžia pedagogo novatoriaus vaidmenį. Pedagogas novatorius turi gebėti prisitaikyti prie naujovių, gebėti kritiškai jas analizuoti ir priimti, gebėti pritaikyti naujoves savo pedagoginėje praktikoje.

Taigi šiuolaikinis mokymas reikalauja, kad mokiniai žinias įgytų patys aktyviai veikdami, todėl mokomosios veiklos aktyvinimas skatina mokinius reikalingą informaciją ir veiklos būdus perimti aktyviai protiškai dirbant, savarankiškai protaujant, sąmoningai veikiant, tada jų mokymasis bus aktyvi ir savarankiška veikla, kuriai yra būdingi ieškojimai ir atradimai.

Aktyvūs mokymosi metodai. Vienas iš svarbiausių bendrojo lavinimo uždavinių yra išmokyti mokinius mokytis, savarankiškai įgyti žinių ir jas tobulinti bei plėsti, mokytis jau turimas žinias panaudoti. Todėl tie metodai, kurie pritaikomi savarankiškam mokinio mokymuisi yra labai svarbu. Mokinių savarankišką mokymąsi skatina tokie metodai, kaip spausdintų šaltinių naudojimas, pratimai, kūrybiniai darbai, savarankiški stebėjimai ir bandymai, konstravimas. Kūrybiškas savarankiškas darbas padeda mokiniams praktinėje veikloje. Taikant metodų įvairovę pamokose galima pasiekti didesnio mokinių savarankiško mokymosi, kūrybiškumo ir aktyvumo. Aktyvaus mokymosi metodų naudojimas savarankiško mokymosi metu leidžia lavinti aukštesnio lygio mąstymo gebėjimus. Todėl aktyvus mokymasis laikomas prasmingo mokymosi prielaida, skatinančia teigiamą požiūrį į mokymąsi (Fink, 2003). Jo metu formuojasi supratimas, kad mokymasis yra procesas, o ne faktų ar žinių įsiminimas. Wilke (2003) teigimu, aktyvaus mokymosi

metu įgytos žinios ilgiau išlieka atmintyje, didėja moksleivių motyvacija savarankiškam, savireguliuojančiam mokymuisi, stiprėja pasitikėjimas savo jėgomis.

Atsižvelgiant į konstruktyvistinį mokymą, svarbu pabrėžti, kad pastarajam mokymo požiūriui tapatūs yra aktyvieji mokymo metodai. Lassmann (2006) teigia, jog aktyvūs metodai padeda mokiniams siekti gilaus supratimo apie tai, ką mokiniai mokydami tyrinėja. Aktyvaus mokymo metu, mokytojas netiesiogiai veikia mokinius, suteikdamas jiems impulsą veikti, o besimokantysis, remdamasis mokoma medžiaga, gaudamas reikalingą pagalbą, pritaikdamas naudojamus mokymo metodus, ieško atsakymų į kylančius klausimus (Teresevičienė, Adomaitienė, 2000). Taikomi mokymo metodai remiasi aktyviu besimokančiojo įsitraukimu į mokymo, mokymosi procesą darbinėje aplinkoje, skatina jo ieškojimus, mokymosi prasmės paieškas, gebėjimų klausti ir išsiaiškinti (Gedvilienė, Laužackas, Lileikienė, Mačianskienė ir kt., 2008). Glosienė (2006) akcentuoja į mokinius orientuotus mokymo metodus, kurie turi plėtoti mokinių savarankiškumą, kūrybiškumą. Pasak Glosienės (2006), remiantis konstruktyvistine dėstymo filosofija šiuolaikinei mokyklai darosi vis labiau priimtinesni aktyvūs dėstymo metodai, kurie paremti problemomis grindžiamomis studijomis. Tinkamai parinktas metodas suteikia mokiniams galimybę integruoti, panaudoti, pritaikyti naujai išmoktą informaciją savarankiško mokymosi metu. Vėliau tokiu būdu įgytos žinios yra greičiau atgaminamos gyvenimiškoje situacijoje. Aktyvūs dėstymo metodai ypač vertingi tuo, kad juos taikant kiekvienas mokinytis gali išreikšti save per savo individualų mokymosi stilių ir patirtį (Brown, 2001). Aktyvūs mokymo metodai, tai veiklos, kurias mokytojas integruoja į darbą užsiėmimo metu, skatindamas aktyvų mokinių dalyvavimą mokymosi veikloje (Gedvilienė, Laužackas, Lileikienė, Mačianskienė ir kt., 2008). Šiandien daugelis pedagogų ugdymo procese taiko aktyvius mokymosi metodus, kurių įvairovė ir gausa leidžia pasirinkti pačius tinkamiausius savarankiškam mokinių mokymuisi. Tikslingai taikomi metodai pažadina vaikų smalsumą ir pažinimo džiaugsmą.

Pagrindinis dalykas, kuo skiriasi aktyvūs mokymo metodai nuo tradicinių, yra tai, kad aktyvūs metodai skatina mokinius aktyviai savarankiškai dalyvauti pamokoje, o ne pasyviai stebėti ir stengtis iškalti, atsiminti. Savarankiško mokymosi metu ypač svarbu skatinti mokinių bendradarbiavimą, kad jie galėtų prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi, mokyti vieni kitų padedami, gilinti supratimą. Mokiniai įgyja bendravimo įgūdžių, labiau pažįsta save ir draugus, plėtoja savo kūrybiškumą, gali įvertinti. Naudojant aktyvius mokymosi metodus suteikiama laisvė mokinių mintims, veiksams, suteikiama galimybė rasti individualius atsakymus, mokoma gerbti draugų idėjas, skatinamas savarankiškas požiūris (3 lentelė).

Aktyvaus mokymo(si) metodų ir savarankiško mokinių mokymosi komponentų koreliacija
(modifikuota pagal Visockienė, 2002)

Mokinių kritinio mąstymo gebėjimai	Savarankiškumo komponentai pamokoje	Aktyvaus mokymo(si) metodai
Žinios	Savarankiškas informacijos radimas, vertinimas.	Įtraukianti paskaita, demonstravimas, skaitymas, stebėjimas, interviu.
Supratimas	Apibendrinimas savais žodžiais	Anksčiau išvardyti metodai plus: mokytojo klausimai, klasės diskusija, diskusija grupėse, atvejo analizė, mokinių pateikiami klausimai, savarankiškas darbas mažose grupėse.
Taikymas	Abstraktinamos žinios	Anksčiau išvardyti metodai plus: patyrimo pratimai, mažų grupių projektai (nustatyti mokytojo ar pasirinkti mokinių), vaidmenų atlikimas, kitų mokymas, atvejo analizė (raštu), mokinių atskleidžiamos paslaptys.
Analizė	Detalių sąsajos ir sisteminimas.	Anksčiau išvardyti metodai plus: svarbus įvykis, kitų mokinių pateikiami klausimai, panašumų ieškojimas, palyginimas ir supriešinimas, debatai, prielaidų kėlimas.
Sintezė	Naujų žinių struktūrų paskirstymas – ankstesnės patirties dalių sujungimas su nauja medžiaga.	Anksčiau išvardyti metodai plus: svarbus įvykis, tyrimo projektai, patyrimo pratimai.
Įtvirtinimas	Žinių vertingumo nustatymas.	Anksčiau išvardyti metodai plus: mokymosi kontraktai, komandos sukurti projektai, savarankiškas mokymasis, „minčių lietus“.

Mokytojas turi būti pasirengęs nuo praeityje naudotų tradicinių, įprastų mokymo(si) metodų pereiti prie aktyvių mokymo(si) metodų, kurie skatina mokinio mokymosi motyvaciją, aktyvų mokinio dalyvavimą pamokoje, savarankišką mokymąsi, aktyvų mokinio ir mokytojo bendradarbiavimą visame ugdymo procese.

Motyvacijos skatinimas. Motyvacijos skatinimas yra labai svarbus mokinio savarankiškam mokymuisi. Motyvacija skatina mokinį elgtis taip, kad būtų pasiekti jam svarbūs mokymosi tikslai, kad būtų patenkinti jo poreikiai, asmens noro įsitraukti į veiklą stiprumas. Mokinys gali mokėti išspręsti problemą, bet nematyti prasmės to daryti, gali nepasitikėti savo jėgomis, ir todėl net nebandyti spręsti užduočių. Mokinio motyvaciją galima ugdyti parinkus tinkamas motyvavimo priemones, o neužtikrintumą nugalėti sudarius sąlygas, kad mokinys galėtų pajusti savarankiško mokymosi svarbą. Savarankiškai mokantis išspręsta problema sukelia pasididžiavimą savimi, džiaugsmą ir motyvuoja mokytis savarankiškai.

Teigiamą mokymosi motyvaciją skatina, sustiprina sėkmė. Tuomet mokinys labiau domėsis tuo, kas jam sekasi. Mokymosi motyvacija padeda mokiniui siekti užsibrėžto tikslo, suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo ir kokio, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms (Butkienė, 1996). Grįžtamasis ryšys ir pastiprinimas kartu veikia vaiko savarankišką mokymąsi ir jo motyvaciją. Motyvacija atsiranda tada, kai mokinys gali pritaikyti sau, tai kas jam atneš naudos ar pasitenkinimą. Savarankiškai besimokantis mokinys pamokose gali surasti veiklos, kuri jam būtų įdomi. Taikant skirtingas mokymo aplinkas bei priemones, pasiekama didesnių mokymosi motyvacijos rezultatų, nei taikant tik paprastas. Norint, kad mokinys būtų motyvuotas, reikia suteikti mokiniams savarankišką galimybę spręsti ir rinktis, atsižvelgiant į mokinio reikmes ir tikslus.

Taigi mokymosi motyvacija padeda mokiniui orientuotis į tikslą ir suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės kokio pastiprinimo. Taip pat turi reikšmės savarankiškam mokinio mokymosi žinių, sugebėjimų ir įgūdžių lavinimui. Taip pat gali turėti įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms, bendradarbiavimui. Pamokose reikia skatinti mokinių motyvaciją, smalsumą, tai padeda sudaryti galimybes savarankiškam mokinių mokymuisi.

Mokytojo ir mokinio bendradarbiavimas. Aktyvūs mokymo(si) metodai, kuriuos mokytojas gali naudoti, skatinant mokinio savarankišką mokymąsi – tai diskusijos, mokymasis bendradarbiaujant, problemų sprendimo būdai (individualus arba darbas grupėse), įvairūs projektai, kūrybinės užduotys. Ugdant mokinių savarankišką mokymąsi labai svarbu sudaryti sąlygas ne tik bendrauti, bet ir bendradarbiauti. Mokymosi bendradarbiavimo metodai padeda savarankiškai aiškintis problemas, ieškoti problemų sprendimo būdų. Dirbant grupėse bendradarbiavimo metodu išryškėja mokytojo ne kaip užduoties atlikėjo, bet kaip konsultanto vaidmuo. Mokytojas skatina mokinį dirbti kartu, o ne perduoti jam žinias. Taip yra ugdomas mokinių kritinis mąstymas, savarankiškas mokymasis. Mokiniai tarpusavy turėtų gebėti bendradarbiauti, tarp mokinių ir jų grupių neturėtų kilti įvairių prieštaravimų, priešiško. Mokiniai turi pasidalinti darbais, padėti vieni kitiems, atsakingai kritikuoti ir vertinti vieni kitų darbus bei pastangas. Dirbant kartu, įgyjant patirties, formuojasi palanki nuostata savarankiškam mokymuisi, nyksta nepasitikėjimas savimi. Taip mokiniai skatinami suprasti, kad jų tikslas – ne tik atsakyti, bet ir suprasti problemą savarankiškai. Moksleivis jaučiasi pilnavertis mokymo proceso veikėjas, o ne tik stebėtojas. Mokytojas turi pastebėti kiekvieną mokinį ir jam padėti savarankiškai mokytis.

Taigi bendradarbiaujant pastebimas mokinių aktyvumas pamokoje, gebėjimas savarankiškai atlikti užduotis, vertinti savo mokymąsi, įvardinti mokymosi sunkumus ir problemas,

gebėjimas ir noras dirbti bendradarbiaujant su kitais mokiniais ir mokytoju, atsakomybė už savo mokymąsi.

Mokytojo vaidmuo ir mokymosi aplinka. Mokinių savarankiškas mokymasis priklauso ir nuo to, kokią aplinką kuria mokytojas, kaip pamokoje rūpinasi malonios aplinkos kūrimu, edukacinių priemonių aprūpinimu, mokytojas turi gebėti kurti ugdomąją aplinką ir mikroklimatą, užtikrinančius mokinių sveikatą ir saugumą, skatinančius mokinius bendrauti ir bendradarbiauti, gebėti pritaikyti aplinką įvairių poreikių mokinių veiklai skatinti, sudaryti sąlygas mokinių saviraiškai ir kūrybiškumui plėtotis. Sumanus mokytojas geba sukurti teigiamą aplinką, sutelkti dėmesį į mokinių motyvacijos stiprinimą ir savarankišką mokinių mokymąsi.

Mokytojai pamokose atlieka įvairius vaidmenis, o tai leidžia užtikrinti kokybiškesnį ugdymo(si) procesą, taiko įvairius grupavimo būdus, atsižvelgdami į mokinių poreikius. Atliekantys motyvatoriaus vaidmenį, sudomina mokinius mokomuoju dalyku. Mokytojas konsultantas pataria mokiniams, kaip dirbti pamokoje, konsultuoja užduočių atlikimo klausimais, nurodo šaltinius ir literatūrą, padeda dirbti grupėmis ir individualiai, pataria, kaip taikyti naujas technologijas, papildo akcentuodamas svarbiausius dalykus. Džiaugiasi rezultatais drauge su mokiniais, geba perteikti dalykines žinias, mokėjimus. „Mokytojas paaiškina mokymosi tikslus bei uždavinius, kad mokiniai žinotų, ko jie išmoks (žinos, supras, gebės) ir kaip parodys, kad išmoko“ (Neseckienė, 2006). Atliekantys mokymo procesų vadovo vaidmenį, iškelia ir įvardija pamokos tikslus, skatina mokinių iniciatyvą, leidžia klysti, neskuba griežtai vertinti.

Mokytojas novatorius šiandien būtinybė švietimo sistemoje, nes visas pedagogo darbas nesibaigianti kūryba (Steponavičius, 2010). Organizuojant savarankišką mokinių mokymąsi, mokytojo vaidmuo didėja. Taigi galima teigti, kad tinkamas mokytojo vaidmuo skatinant savarankišką mokymąsi padeda aktyvinti daugumos moksleivių veiklą, gali sustiprinti pasitikėjimą savo jėgomis, skatina lavintis kūrybiškumą, žadina norą reikšti savo mintis, protinę veiklą.

Taigi mokytojo požiūris į savo veiklą pamokoje, vaidmens susikūrimas tiesiogiai siejasi su jo teoriniu požiūriu į mokymą ir mokymąsi. Mokytojui, siekiančiam įgyvendinti šiuolaikinius savarankiško mokymosi tikslus, svarbu sukurti palankias edukacines ir mokymosi aplinkas, kurios nebuvo akcentuojamos tradicinėje mokymo paradigmoje. Tai daroma atsižvelgiant į realią situaciją: mokinių poreikius ir galimybes, mokinių motyvacijos stiprinimą savarankišką mokinių mokymąsi, paties mokytojo gebėjimus.

Apibendrinant savarankiško mokinių mokymosi ir jį skatinančių veiksmų mokykloje mokytojų požiūriu teorinius aspektus, galima teigti, kad:

Mokytojų parinktos mokymosi teorijos šiuolaikinio ugdymo proceso metu daro didelį poveikį mokinių mokymosi sėkmei ir aktyviam bei savarankiškam mokymuisi, kada mokiniai gali

savarankiškai išspręsti kylančias problemas, užduotis, naujų žinių paieškas, kada skatinamas savarankiškas mokymasis, bendradarbiavimas, kritinis mąstymas. Konstruktyvistiniai metodai labiausiai tinkami savarankiškai mokantis naują ir sudėtingą medžiagą, aktyviai tikrinantis žinias, pritaikant jas naujai.

Vis populiariesni tampa aktyvaus mokymosi metodai, tradicinės didaktikos, kitaip dar vadinamos, senosios didaktikos, keitimasis į netradicinę. Taip suaktyvinamas mokymo ir mokymosi procesas, efektyvesniu tampa bendrųjų gebėjimų ugdymas, skatinamas savarankiškas mokinių mokymasis. Savarankiškame žinių įgijimo procese svarbų vaidmenį turi mokėjimai ir įgūdžiai, nuo kurių priklauso savarankiško mokinių mokymosi sėkmė.

Savarankišką mokinio mokymąsi sąlygoja daug veiksnių, bet kuriam naujam pažinimui yra reikalingos atraminės žinios, atitinkami mokėjimai ir įgūdžiai, gebėjimai, požiūris į mokymąsi. Mokytojai supranta, kad mokinio aktyvumas savarankiško mokymosi veikloje priklauso ir nuo išorinių skatinimo priemonių, ir darbo sėkmės, savo jėgomis pasiekto rezultato. Taip pat keičiasi mokytojo vaidmenys, mokytojas tampa konsultantu, organizatoriumi, pagalbininku, patarėju, o tai leidžia užtikrinti kokybiškesnį savarankišką mokinių mokymąsi šiuolaikinio ugdymo metu.

2. SAVARANKIŠKO MOKINIŲ MOKYMOSI IR JŲ SKATINANČIŲ VEIKSNIŲ MOKYKLOJE MOKYTOJŲ POŽIŪRIU TYRIMO METODOLOGIJA IR REZULTATAI

2.1. Empirinio tyrimo metodologija

2.1.1. Tyrimo metodologinis ir teorinis pagrindimas

Tyrimo metodologinis ir teorinis pagrindimas. Siekiant atskleisti savarankišką mokinių mokymąsi ir jų skatinančius veiksnius mokytojų požiūriu tyrimas grindžiamas konstruktyvistinės teorijos metodologinėmis nuostatomis. Konstruktyvistinė teorija pabrėžia, kad išmokstama tada, kai mokiniai aktyviai veikia patys, savarankiškai mokydami. Mokinys turi gebėti konstruoti įvykių ir reiškinių sąvokas, remdamasis savo patirtimi ir anksčiau susidarytais modeliais. Tai, ko išmokstama, priklauso nuo aplinkos, kurioje mokomasi, informacijos savitumo ir mokinio turimų ankstesnių žinių, gebėjimų. Sąsaja su mokinio turimomis žiniomis ir nauja informacija yra faktorius, kuris mokymąsi padaro prasmingą mokinio akimis.

Mokiniams reikia įvairių įgūdžių, gebėjimų, kad galėtų įgyti informaciją, ja naudotis. Jie turi savarankiškai mokydami žinoti, kur surasti reikimą informaciją, kaip ją apdoroti ir pritaikyti, gebėti įvertinti jos tinkamumą, turi gebėti kritiškai mąstyti, savarankiškai spręsti problemas. Besimokantieji aktyviai kuria žinias, panaudoja jau turimą patirtį. Aktyvus mokymasis skatina pačius moksleivius įsitraukti į savarankišką mokymosi procesą. Tada atsakomybė mokytojui mažėja, didesnė atsakomybė tenka moksleiviui. Mokantis mažiau dėmesio skiriama žinių perdavimui, bet skatinamas savarankiškas moksleivių mokymasis ir tyrinėjimas, kadangi mokiniai patys ieško atsakymų į kylančius klausimus.

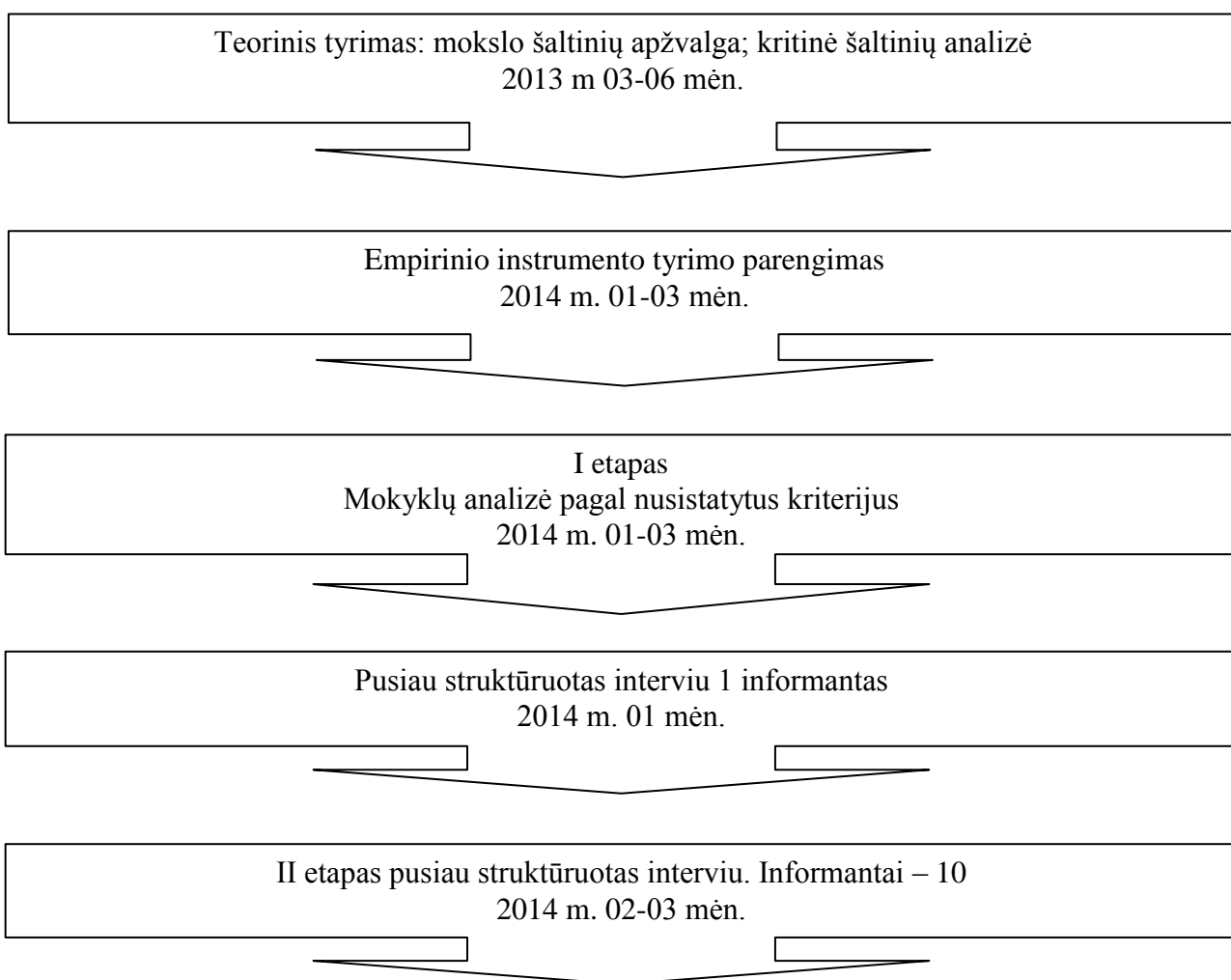
Ugdymo procese labai svarbu pedagogų požiūris į besimokantįjį. Jeigu mokytojas yra kompetentingas, mokymasis gali būti skatinamas ir mokytojo. Mokytojas – pagalbininkas, skatinantis tyrinėti, išreikšti, veikti. Mokymasis gali pagerėti, jei mokytojas skatina vaikus konstruoti. Svarbiausias mokytojo vaidmuo suorganizuoti mokymąsi taip, kad mokinys mokydami galėtų gilintis į ankstesnes žinias ir patirtį, aktyviai jas panaudoti ir susieti su nauja informacija. Savarankiško mokymosi sėkmę lemia ir glaudus bendradarbiavimas tarp mokinių ir mokytojo. Remiantis konstruktyvistine teorija grįstu mokymu – žinios, išmokimas konstruojasi paties besimokančiojo savarankiško mokymosi metu. Mokinys tampa aktyvus, individualus, vidiniai motyvuotas. Mokytojas sudaro galimybę mokiniui palapsniui per patyrimą savarankiškai mokantis formuoti žinias ir gebėjimus. Naudojamas tiesioginis patyrimas ir leidžiama pačiam mokiniui tyrinėti jo pasirinktu būdu, pasirinktoje vietoje, taip skatinamas savarankiškas mokymasis.

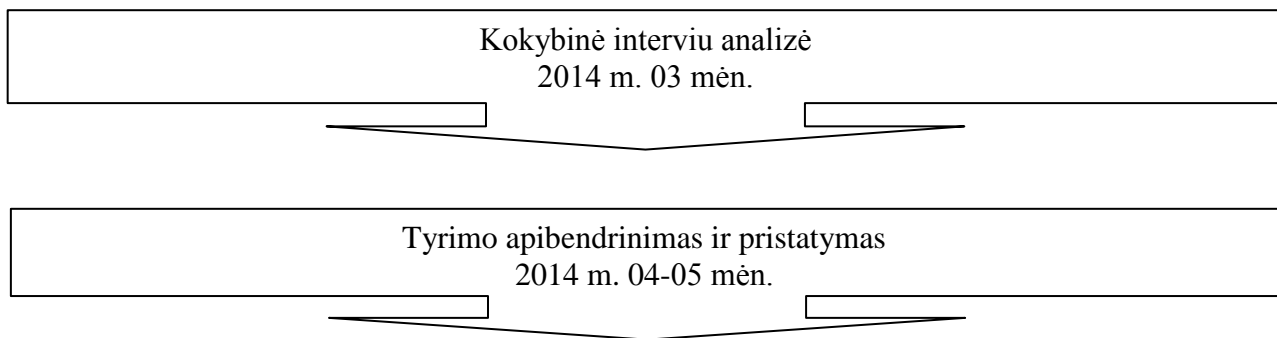
Atliekant tyrimą remtasi mokytojų nuomone, požiūriu. Mokinių apklausą atlikti nebuvo tikslinga, kadangi žvalgomojo tyrimo metu nustatyta, kad mokiniai savarankišką mokymąsi supranta, kaip savarankišką kontrolinį darbą ir namų darbų atlikimą.

2.1.2. Tyrimo eiga

Siekiant įgyvendinti šio darbo tikslą, buvo atliktas savarankiško mokinių mokymosi ir jį skatinančių veiksmų, mokytojų požiūriu tyrimas. Tyrimą sudaro šie pagrindiniai etapai: mokslinės literatūros analizė, kurios tikslas – sukurti teorinį tyrimo pagrindą, empirinio tyrimo metodologija, empirinio tyrimo instrumentų (klausimyno ir interviu klausimų) parengimas, kokybinio empirinio tyrimo vykdymas, gautų duomenų analizė, duomenų interpretavimas, pristatymas bei išvadų rengimas. (žr. 1 pav.)

Tyrimo etapai

1 pav. Tyrimo eiga (sudaryta darbo autorės)

Apžvelgiant tyrimo eigos etapus galima išskirti:

Mokslinės literatūros analizė. Šiame etape buvo analizuojama mokslinė literatūra, kuria yra paremtas teorinis problemos tyrimas. Teorinėje dalyje analizuojama: apžvelgiamos mokymosi teorijų sampratos bei išskiriami šių teorijų pagrindiniai parametrai, lyginamas tradicinis ir šiuolaikinis mokymasis, išskiriami savarankišką mokinių mokymąsi skatinantys veiksniai.

Pasiruošimas empiriniam tyrimui. Šiame etape atlikus literatūros analizę, pasirenkami tyrimo metodai ir parengiami tyrimo instrumentai. *Kokybinis tyrimas:* pusiau struktūruotas interviu, kurio tikslas – atskleisti savarankišką mokinių mokymąsi skatinančius veiksnius mokykloje mokytojų požiūriu.

Ši tyrimo fazė apima ir tokius veiksmus: informantų atrinkimą, mokyklų pagal pasirinktus kriterijus atranką.

Empirinio tyrimo atlikimas:

Pusiau struktūruotas interviu. Kokybinio tyrimo metu atliekama bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų interviu.

Gautų duomenų analizė. Atliekama gautų kokybinių duomenų analizė, sudarant kategorijas ir subkategorijas, surinkti duomenys apibendrinami.

Išvadų ir rekomendacijų formulavimas. Šioje dalyje remiantis mokslinės literatūros analize ir atlikto kokybinio tyrimų rezultatais pateikiamos apibendrintos išvados.

Atsižvelgiant į keliamus uždavinius, tyrimą sudaro keletas teminių blokų, kurie turinio požiūriu nusako atskiras, bet tarpusavyje glaudžiai susijusias darbo dalis. Empirinėje dalyje iškeltų uždavinių rezultatų atskleidimo vietą nurodoma 4 lentelėje.

Darbe analizuojamų uždavinių rezultatų apžvalgos schema (sudaryta darbo autorės)

Nr.	Tyrimo uždaviniai	Rezultatas
1.	Apžvelgti mokymosi teorijų sampratas bei išskirti šių teorijų pagrindinius parametrus.	1.1. Teorinėje dalyje
2.	Palyginti tradicinį ir šiuolaikinį mokymą(si).	1.2. Teorinėje dalyje
3.	Išskirti savarankišką mokinių mokymąsi skatinančius veiksnius.	1.3. Teorinėje dalyje 2.2. Kokybiniame tyrime
4.	Atskleisti mokytojo vaidmenį ir veiksnius, skatinančius mokinių savarankišką mokymąsi mokykloje.	2.2. Kokybiniame tyrime

2.1.3. Tyrimo metodo pasirinkimas

Tyrimo duomenų rinkimo metodai. Empiriniai duomenys buvo renkami naudojant pusiau struktūruotą interviu. Tyrimo instrumentas (interviu klausimai) pateikiami 1 priede. Pusiau struktūruotas interviu remiasi planu, kuriame numatyti konkretūs klausimai. Klausimų tvarka priklausanti nuo interviu eigos. Jeigu informantas nepilnai atsako į pateiktus klausimus ar yra nepatogu atsakinėti į pateiktąjį klausimą, užduodami papildomi plane neįrašyti klausimai, siekiant gauti išsamesnės informacijos. Pusiau struktūruotas interviu sudaro laisvesnę bendravimo atmosferą, leidžia greitai prisitaikyti prie tyrimo situacijos ir suteikia informacijos, kuri leidžia išsamiau aptarti analizuojamą problemą. Kadangi šiandieniniame ugdymo/si procese vis dažniau kalbama apie savarankiško mokinių mokymosi/ ugdymosi aktualumą, todėl mokytojas turi būti pasirengęs nuo praeityje naudotų tradicinių, įprastų mokymo(si) metodų pereiti prie inovatyvių mokymo(si) metodų, kurie skatina mokinio mokymosi motyvaciją, aktyvų mokinio dalyvavimą pamokoje, savarankišką mokinio mokymąsi, aktyvų mokinio ir mokytojo bendradarbiavimą visame ugdymo procese. Mokiniais turi būti suteikta galimybė mokytis savarankiškai, o šiuolaikinis mokytojas parenka, pritaiko, padeda, nukreipia, taip skatindamas mokinių savarankišką mokymąsi. Savarankišką mokymąsi galima apibūdinti kaip vieną esminių ugdymosi komponentų.

Siekiant atskleisti mokytojo vaidmenį ir ypatumus, skatinančius mokinių savarankišką mokymąsi (mokykloje) ugdymo proceso metu pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, nes siekiamas gilesnis pažinimas ir norima priartėti prie pačių informantų, sužinoti, kodėl atsakymas yra būtent

toks. Daugumos nuomonė nebus siekiamybė, tikimasi, kuo įvairesnių atsakymų į užduodamus klausimus ir tuo pačiu susidaroma įvairialypė nuomonė. Išankstinės nuomonės neturėjimas ypatingai svarbus tiriamuoju klausimu, nes informacija, turi būti gryna ir nepaveikta asmens atliekančio tyrimą.

Savarankiškas mokinių mokymasis ugdymo proceso metu tyrimo etapai:

Bendrasis tyrimo dizainas (problema, prielaida, klausimynas)

Imties nustatymas

Duomenų rinkimas

Duomenų analizė

Duomenų interpretacija

Parengtas klausimynas, pagal kurį atliktas pusiau struktūruotas interviu ir pateiktas kiekvienam informantui, vėliau skirstomas į subkategorijas ir kategorijas.

Tyrimo metodai. Literatūros analizė, mokslo šaltinių apžvalga ir analizė, kokybinis tyrimas (interviu). Darbo metodai siekiant teoriškai atskleisti nagrinėjamą problemą, darbe atliekama mokslinės literatūros, mokslo šaltinių, internetinių šaltinių apžvalga ir analizė. Savarankiško mokinių mokymosi, mokytojo vaidmens bei veiksnių, (priemonės, būdai, metodai, sąlygos) skatinančių mokinių savarankišką mokymąsi šiuolaikinio ugdymo proceso metu tyrimui analizei atlikti, taikyta pusiau struktūruotas interviu.

2.1.4. Tyrimo instrumentas

Nusistatyta tyrimo imtis: Kokybiniam tyrimui buvo taikoma švietimo organizacijų atranka, laikantis iš anksto nustatytų kriterijų. Informantai iš populiacijos atrinkti pagal šiuos kriterijus: atrenkamos dviejų skirtingų lygmenų (gimnazija ir pagrindinė mokykla) švietimo organizacijos Kėdainių rajone. Apklausti dešimt asmenų, kurie dirba dviejų skirtingų lygių (pagrindinė mokykla ir gimnazija) ugdymo įstaigose, yra skirtingo amžiaus, turi skirtingą darbo patirtį, yra skirtingos srities specialistai. **Tyrimo imties atrankos būdas – netikimybinė – patogioji imtis.** Apklausti mokytojai pasirenkant atsitiktinai – savanoriai, tie, kurie turėjo galimybę skirti laiko pusiau struktūruoto interviu atsakymams. Tyrimui buvo parenkami asmenys, kuriuos lengva rasti, kurie yra greta (Kardelis, 2002).

Interviu instrumento parengimas: parengtas interviu klausimynas. Klausimynui sudaryti 3 bendrieji ir 8 specialieji klausimai. Bendraisiais tyrimo klausimais siekiama sužinoti informantų kvalifikaciją, amžių, darbo stažą. Tyrimo 8 specialieji klausimai skirti atskleisti informantų požiūrį į savarankišką mokinių mokymąsi, mokytojo vaidmenį, veiksnius, (priemonės, būdus, metodus,

sąlygas) lemiančius mokinių savarankišką mokymąsi ugdymo proceso metu. Pusiaus struktūruotą interviu sudaro atviri klausimai, orientuoti į atskiras temas: 1) Pedagogų kompetencijų tobulinimas.

2) Savarankiškas mokinių mokymasis. Jo ugdymo samprata.

3) Mokytojo vaidmuo, skatinant mokinių savarankišką mokymąsi.

4) Savarankišką mokinių mokymąsi skatinantys veiksniai (priemonės, būdai, metodai, sąlygos). Klausimų sąsajos su interviu temomis (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Klausimų sąsajos su interviu temomis (sudaryta darbo autorės)

Tema	Klausimų sąsajos su interviu temomis	Interviu klausimai
Pedagogo kompetencijų ugdymas.	Šeštuojų ir septintuoju klausimais tikimasi išsiaiškinti informantų motyvus ir tikslus, dėl kurių jie dalyvavo seminaruose, projektuose . (pedagogų bendrąsias bei esmines dalykines kompetencijas).	6. <i>Kokiuose seminaruose, projektuose, skirtuose mokinių savarankiško mokymosi skatinimui pamokoje, (per paskutinius du metus) Jums teko dalyvauti ?</i> 7. <i>Kokios priežastys Jus paskatino dalyvauti šiuose seminaruose, projektuose? (skirtuose savarankiško mokinių mokymosi skatinimui)</i>
Savarankiškas mokinių mokymasis. Samprata.	Šiuo klausimu siekiama sužinoti, kaip informantas supranta mokinių savarankišką mokymąsi ugdymo proceso metu.	8. <i>Kaip Jūs suprantate mokinių savarankišką mokymąsi ugdymo proceso metu?</i>
Mokytojo vaidmuo	Šiuo klausimu siekiama įvertinti informanto (pedagogo), kaip mokymo(si) proceso organizatoriaus, vaidmenį savarankiško mokinių mokymo(si) kontekste.	9. <i>Koks vaidmuo atitenka mokytojui skatinant mokinių savarankišką mokymąsi ?</i>
Savarankišką mokinių mokymąsi skatinantys	Šiais 10-12 klausimais siekiama atskleisti priemones būdus, metodus, sąlygas, kurios daro įtaką mokinių	10. <i>Apibūdinkite priemones būdus, metodus, sąlygas, skatinančius mokinių savarankišką mokymąsi šiuolaikiniame ugdymo procese.</i> 11. <i>Su kokiais sunkumais susiduriate</i>

veiksniai	savarankiškam mokymuisi ugdymo procese.	<i>skatindami mokinių savarankišką mokymąsi ? 12.Kokios sąlygos sudarytos mokykloje savarankiškam mokinių mokymosi skatinimui?</i>
Mokytojų demografinė padėtis	Pirmaisiais trimis (3-5) klausimais siekiama išsiaiškinti mokytojų demografinę padėtį.(darbo stažą mokykloje, pedagoginę kvalifikaciją, informanto amžių).	<i>1. Kokia Jūsų darbo patirtis? (kiek metų dirbate)? 2. Kiek Jums metų? 3. Kokia Jūsų pedagoginė kvalifikacija</i>

Tikėtini tyrimo rezultatai. Atliekant tyrimą siekiama išsiaiškinti mokytojo vaidmenį, kadangi mokytojo profesionalumas siejamas ne vien geru dalyko žinojimu, didėja mokytojo atsakomybė: mokytojas tampa tarpininku tarp mokymo programos ir mokinio, turi savitą požiūrį, skatina savarankišką mokinių mokymąsi. Mokinys – savarankiškai besimokanti, jau mokykloje save kūrybiškai atsiskleidžianti asmenybė. Todėl kiekvienam mokytojui keliami nauji ir vis didesni reikalavimai. Mokytojui būtina mokytis dirbti naujomis sąlygomis. Tyrimu siekiama atskleisti veiksnius, (priemones, būdus, metodus, sąlygas) skatinančius mokinių savarankišką mokymąsi ugdymo metu, teigiamą požiūrį į savarankišką mokinių mokymąsi, nes savarankišką mokymąsi galima apibūdinti, kaip vieną esminių ugdymosi komponentų.

Tyrimo etika. Pagrindiniai etikos principai, kuriais vadovaujama atliekant pusiau struktūruotą interviu yra konfidencialumas, anonimiškumas ir pagarba asmens orumui. Informantų konfidencialumui ir anonimiškumui užtikrinti priskiriami individualūs kodai, neminint asmenų vardų ir pavardžių. Pagarba asmenims užtikrinama supažindinant informantus su tyrimo tema, tikslu, numatoma interviu trukme. Prieš pradėdant įrašinėti pokalbį klausiama, ar informantas sutinka, kad pokalbis būtų įrašytas tyrimo tikslais ir garantuojant, kad interviu įrašas bus naudojamas tik gautų duomenų analizei atlikti. Informantai yra supažindinami, kad įrašytas pokalbis bus transkribuojamas ir analizuojamas pasitelkiant kokybinės turinio analizės metodą. Visi tyrimo dalyvavę informantai – savanoriai. Informantai užtikrinami, kad tyrimo metu gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma tyrimo tikslų įgyvendinimui.

Tyrimo apribojimai. Atskleisti savarankišką mokinių mokymąsi skatinančius veiksnius ugdymo metu tyrimas yra atliktas Kėdainių rajono mokyklose (gimnazijose ir pagrindinėse), todėl išvadų visai mokytojų populiacijai taikyti negalime.

2.1.5. Tyrimo imties charakteristikos

Tyrimo imties charakteristika – gimnazijų ir pagrindinių mokyklų mokytojai. Tyrimo imtis netikimybinė patogioji. Tyrimo dalyviai atrinkti remiantis šiais kriterijais:

1. informantai turi būti gimnazijų ir pagrindinių mokytojai,
2. informantai turi dirbti Kėdainių raj. bendrojo lavinimo mokyklose.

Duomenys apie informantus apibendrinti 6 ir 7 lentelėse.

6 lentelė

Informantų charakteristika

Informantų kvalifikacija	Pagrindinė mokykla	Gimnazija	Informantų amžius	Darbo stažas
Mokytojas	2	-	26-30	1- 8
Vyr. mokytojas	5	1	34- 56	10- 22
Mokytojas metodininkas	-	1	58	25
Mokytojas ekspertas	-	1	54	21
Mokytojas neturintis pedagoginės kvalifikacijos	-	-	-	-

Visi apklausti pedagogai yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, turi pedagogo kvalifikaciją. Pedagoginė kvalifikacija: 1 – mokytojas ekspertas, 1 – mokytojas metodininkas, 6 – vyr. mokytojai ir 2 – mokytojai. Pastebėta, kad aukštesnės kvalifikacijos mokytojai (mokytojas ekspertas, mokytojas metodininkas) dirba gimnazijose. Mokytojų darbo stažas nuo 1-ų iki 25-erių metų. Informantų amžius nuo 26 – erių iki 58- erių metų. Pastebėta, kad jaunesnio amžiaus mokytojai turi žemesnes kvalifikacines kategorijas.

Informantų charakteristika

Kodas	Švietimo sistemos grandis	Lytis	Darbo patirtis	Pareigos
Nr.1	Gimnazija X	Vyras	Darbo patirtis yra 14 metų.	Geografijos vyresnysis mokytojas
Nr. 2		Moteris	Darbo patirtis 25 metai	Matematikos mokytoja metodininkė
Nr. 3		Moteris	Mokykloje dirba 21 metus. Turi mokytojo metodininko kvalifikacinę kategoriją ir 4,5 metų yra užsienio kalbų metodinės grupės pirmininkė, mokyklos veiklos kokybės vertinimo grupės vadovė.	Anglų kalbos mokytoja ekspertė
Nr. 4	Pagrindinė mokykla X	Moteris	Mokykloje dirba 15 metų	Lietuvių kalbos vyr. mokytoja
Nr. 5		Vyras	Pedagoginė patirtis 20 metų.	Informacinių technologijų ir fizikos vyr. vyr. mokytojas
Nr.6		Moteris	Pedagoginė patirtis 8 metai	Etikos mokytoja.
Nr.7		Moteris	Pedagoginė patirtis 10 metų	Rusų kalbos vyr. mokytoja.
Nr.8		Moteris	Pedagoginė patirtis 1 metai	Dailės mokytoja.
Nr.9		Vyras	Pedagoginė patirtis 12 metų	Anglų kalbos vyr. mokytojas.
Nr.10		Moteris	Pedagoginė patirtis 22 metai	Biologijos vyr. mokytoja.

Informantai, t.y. bendrojo lavinimo mokyklų (pagrindinių ir gimnazijų) mokytojai, turi skirtingų patirčių: kvalifikacijos, darbo stažo, amžiaus. Tyrime dalyvavo 8 moterys ir 3 vyrai – viso 10

mokytojų. Didžioji dalis informantų (7) dirba Kėdainių rajono pagrindinėse mokyklose, 3 informantai gimnazijose, taip pat yra skirtingų dalykų mokytojai.

2.2. Empirinio tyrimo rezultatai ir apibendrinimas

Interviu su mokytojais metu gauta medžiaga analizuota atsižvelgiant į pateiktų klausimų nuoseklumą. Atsakymai grupuoti į kategorijas ir subkategorijas, kurios iliustruotos citatomis iš interviu protokolų. Prie kiekvienos citatos nurodomas interviu pateikusio informanto numeris. Atsakymų kiekybinė išraiška, t. y. kiek mokytojų atsakymų priskiriama prie vienos ar kitos kategorijos, neskaičiuota. Laikytasi nuostatos, kad kiekvieno mokytojo nuomonė yra unikali ir vertinga. Išskirtos keturios temos:

- 1) Pedagogų kompetencijų tobulinimas.
- 2) Savarankiškas mokinių mokymasis. Jo ugdymo samprata.
- 3) Mokytojo vaidmuo, skatinat mokinių savarankišką mokymąsi.
- 4) Savarankišką mokinių mokymąsi skatinantys veiksniai (priemonės, būdai, metodai, sąlygos).

Penktoji tema atsirado, kadangi į užduotą klausimą mokytojai atsakė savaip ir išskyrė sunkumus, kurie jiems pasirodė svarbiausi skatinat mokinių savarankišką mokymąsi.

- 5) Sunkumai, skatinant mokinių savarankišką mokymąsi.

Pedagogų kompetencijų tobulinimas

Klausimais, kokiuose seminaruose, projektuose, skirtuose mokinių savarankiško mokymosi skatinimui pamokoje, (per paskutinius du metus) Jums teko dalyvauti, kokios priežastys Jus paskatino dalyvauti šiuose seminaruose, projektuose, siekiama išsiaiškinti motyvus ir tikslus, dėl kurių informantai dalyvavo seminaruose, projektuose, skatinančiuose mokinių savarankišką mokymąsi. Apsisprendimą dalyvauti kompetencijų tobulinimo seminaruose nulemia įvairios priežastys. Analizuojant priežastis, dėl kurių dalyvauta išskirtos trys kategorijos: asmeninis tobulėjimas, profesinis tobulėjimas, mokinių sudominimas (žr. 8 lentelę).

Pirmoji kategorija asmeninis tobulėjimas yra orientuotas į pedagogų asmeninių interesų, žinių ir supratimo įgijimą, gilinimą, dalijimosi patirtimi poreikių tenkinimą.

Antroji kategorija profesinis tobulėjimas atspindi pedagogų poreikį tenkinti profesinį tobulėjimą. Pedagogai dalyvaudami įvairiuose seminaruose siekia įgyti naujų žinių, taip pat panaudoja įgytą patirtį pamokų metu bei naudojasi įgyta įdomia ir patrauklia mokymosi medžiaga, pritaikydami ją pamokose šiuolaikiniame ugdymo procese.

Trečioji kategorija (mokinių sudominimas) atskleidžia pedagogų siekį ugdymo procesą daryti kuo įvairesnį, patrauklesnį, įdomesnį mokiniams. Labai svarbu mokinių motyvavimas, pagalba mokiniams ir įdomi bei įvairi mokymosi veikla.

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu protokolo
Asmeninis tobulėjimas	Žinių ir supratimo įgijimas, gilinimas	<p>“Seminaro metu įgijau žinių, reikalingų planuojant ir organizuojant savarankišką mokinių mokymąsi” (2);</p> <p>„Apskritai, stengiamės dalyvauti įvairiuose seminaruose, nuolat įgyjame kažko naujo, domimės, patys vaikai neleidžia mums „užsisėdėti”. (3);</p>
	Asmeninis interesas	<p>“Man viskas įdomu, kas susiję su mokinių savarankišku mokymusi.” (4);</p> <p>“Mokytojui taip pat reikia tobulėti, nes mokymo mokantis principas apima visą bendruomenę, daug ko reikia mokytis iš naujo, ypač šiuolaikiniam mokytojui.”(7);</p>
	Pasidalinimas patirtimi	„ Seminarų metu galima diskutuoti, pabendrauti su kolegomis, pasidalinti patirtimi. Dažnai pasikviečiam vieni kitus stebėti pamokų.“(6);
Profesinis tobulėjimas	Įgytos žinos padeda planuoti ugdymo procesą	<p>“Todėl reikia naujų mokymosi būdų, kur dominuotų ne žinių perteklius, bet mokėjimas jomis pasinaudoti.”(1);</p> <p>“Aš manau, kad dalyvavimas seminaruose, kvalifikacijos kėlimo padeda mokytojui geriau organizuoti ugdymo procesą.”(2);</p> <p>“Man padėjo išmokti efektyviai naudoti inovatyvius ugdymo metodus bendradarbiaujant su kolegomis.” (9);</p>
	Įgytos patirties, panaudojimas ir pritaikymas	<p>“Ruošiantis pamokoms, dalyvavimas seminare padėjo parinkti mokymosi metodus, tinkamus savarankiško mokinių mokymosi tikslams pasiekti.” (2);</p> <p>“Gautos žinios padėjo kokybiškai suplanuoti pamoką išsikeliant konkrečius į ugdymo procesą, sąlygas, rezultatą orientuotus uždavinius, pasirenkant tinkamus į sėkmę vedančius ugdymo metodus ir priemones.” (3);</p>
	Įdomios ir patrauklios mokymosi	“Paruošus įdomią ir patrauklią mokymosi medžiagą, mokiniai susidomi ir gali daugiau užduočių atlikti patys. “ (8);

	medžiagos panaudojimas ir pritaikymas	<p>“Seminaro metu dažnai gauname įvairios patrauklios mokymosi medžiagos (testai, lentelės, tekstų analizės), tai palengvina pasiruošimą pamokoms. Belieka tik ją pasinaudoti.” (4);</p>
Mokinių sudominimas	Mokinių motyvavimas	<p>“Dabar iš šiuolaikinio mokytojo tikimasi, jog jis ne tik puikiai išmanytų savo mokomąjį dalyką, bet ir skatintų mokinio savarankišką mokymąsi, plėtotų jo mąstymo gebėjimus ir paruoštų mokinį, kad mokinys gebėtų pritaikyti pats kompetencijas, konkrečioje situacijoje.”(2);</p> <p>“Pagal pateiktą metodiką seminare vedžiau netradicines pamokas, visa tai turėjo teigiamos įtakos mokinių mokymosi motyvacijai.” (8);</p> <p>„Kai leidžiu mokiniams mokytis savarankiškai t. y individualiai pasirinkti darbus, užduotis, savarankiškai jas atlikti, patiems įsivertinti, mokiniai jaučiasi kitaip, tada pagerėja mokinių motyvacija, įsivertinimo kokybė.” (10);</p>
	Pagalba mokiniams	<p>“ Mokytojas sąveikauja su mokiniais nuolat, jis yra atsakingas už visą klasės aktyvumą, reikia daug įdėti jėgų, kad visi mokiniai mokytųsi savarankiškai, bent kažkiek užduočių atliktų patys.“ (7);</p> <p>„Mokinys ieškodamas savarankiškai užduoties sprendimo, susikaupia, apmąsto, bando susieti žinias su jau turima patirtimi, informacija, bet jam reikia padėti, užvesti ant kelio.“ (4);</p> <p>„Dažnai reikia įtikinti mokinius, kad jie gali patys be pagalbos atlikti užduotis, kad jiems, pasieks, nors nebūtinai viską iki galo. Aš sakau mažais žingsneliais, po truputį ir jums pavyks.“ (2);</p>
	Įvairi mokymosi veikla	<p>“Savarankiškas mokymasis veiksmingas, kai naudojama įvairių veiklų. Mokiniai gali patys pasiruošti naujos pamokos temą ir ją pateikti. Pamokos neturi būti nuobodžios. Gali gaminti skaidres, literatūros pamokose gali inscenizuoti, piešti, perteikti kai kuriuos dalykus muzika.” (4);</p> <p>“Mano mokiniams patinka integruotos pamokos, sako pačios geriausios ir įdomu. Ypač tokios netradicinės, kaip anglų ir kūno kultūra.” (6);</p> <p>“Ir naują medžiagą pateikus galima, kad jie patys ištrauktų į savarankišką veiklą: diskutuotų, išsakytų savo nuomonę, idėjas ir tt.” (9);</p>

Aptariant rezultatus paaiškėjo, kad pedagogai dalyvaudami seminaruose, projektuose įgyja, tobulina įvairias kompetencijas, kuriomis siekia tobulėti asmeniškai, tobulinti savo profesines kompetencijas, sudominti mokinius įvairia patrauklia veikla savarankiškai mokiniams mokytis šiuolaikinio ugdymo proceso metu. Teorinėje dalyje teigiama, kad ugdymo procese labai svarbu pedagogų požiūris į besimokantįjį. Jeigu mokytojas yra kompetentingas, mokymasis gali būti skatinamas ir mokytojo. Mokymasis gali pagerėti, jei mokytojas skatina vaikus konstruoti. Remiantis konstruktyvistine teorija grįstu mokymu, mokytojas sudaro galimybę mokiniui palaipsniui per patyrimą savarankiškai mokantis formuoti žinias ir gebėjimus, dirbdamas pagal naujas Vidurinio ugdymo programas turi būti pasirengęs naujovėms ir jų pritaikymui savo kasdieniame darbe, turi būti pasirengęs nuo praeityje naudotų tradicinių, įprastų mokymo(si) metodų pereiti prie inovatyvių mokymo(si) metodų, kurie skatina mokinio mokymosi motyvaciją, aktyvų mokinio dalyvavimą pamokoje, savarankiškumą, aktyvų mokinio ir mokytojo bendradarbiavimą visame ugdymo procese. Kiekvienoje mokykloje mokinys turi būti ugdomas kaip savarankiška asmenybė, kuri pilnai galėtų atsiskleisti mokomojoje veikloje.

Savarankiškas mokinių mokymasis ir jo ugdymo samprata.

Paklausti, kaip Jūs suprantate mokinių savarankišką mokymąsi ugdymo proceso metu, informantai pateikė savo samprotavimus tiek apie savarankišką mokinių mokymosi sampratą, tiek ir apie savarankiško mokymosi ugdymo ypatumus. Todėl analizuojant mokytojų pateiktas mintis jos skirstytos į dvi kategorijas: savarankiškas mokinių mokymasis ir savarankiškas mokinių ugdymas (žr. 9 lentelę).

Pirmoji kategorija savarankiškas mokinių mokymasis aptariamas kaip galimybės, gebėjimai saviraiškos skatinimas. Savarankiškas mokinių mokymasis traktuojamas, kaip procesas.

Antroji kategorija apibūdinanti savarankiško mokinių ugdymo sampratą, ryškėja tendencija pastarąjį sieti su mokinių savarankiško ugdymo galimybėmis, savarankiško mokinių mokymosi proceso patrauklumu, savarankiško mokinių mokymosi optimalizavimu.

9 lentelė

Savarankiškas mokinių mokymasis ir jo ugdymo samprata

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu protokolo
Savarankiškas mokinių mokymasis	Galimybė gebėjimai	„Savarankiškas mokinių mokymais, tai kai daro pats be pagalbos, tiek, kiek pats sugeba.“ (2) „Man savarankiškas mokinių mokymasis – tai, kai mokinys pats geba veikti, kiek jis gali pats gali, nekartoti, tai, ką jau kiti

		<p>pasakė, geba išdėstyti savo mintis.“ (3);</p> <p>„Tai kažkoks kiekvieno mokinio įnašas į savo darbą. Kiekvienas mokinys sugeba, turi galimybių išreikšti savo individualų požiūrį.“ (10);</p> <p>„Savarankiškas mokinių mokymasis yra sugebėti savaip paaiškinti tą užduotį, kad pats sugebėtų atrasti kažką naujo, nekopijuotų kitų, įdomiai pateiktų, nustebintų.“ (1);</p>
	Saviraiška	<p>„Savarankiškas mokinių mokymasis – tai galimybė reikšti savo sugebėjimus. Tai, ką sugebi geriausiai, tai kas tau patinka.“ (2);</p> <p>„Savarankiškas mokinių mokymasis – tai nebijoti kalbėti, nebijoti parodyti, ką ir kiek sugeba... Kartais parodo ir nelabai ką, bet jis mokosi pats, gali ir kitus pamokyti.“ (4);</p>
	Mokymosi procesas	<p>„Savarankiškas mokinių mokymasis – procesas, kai vaikai mokydamiesi savarankiškai sprendžia ir pritaiko pamokose įvairius sprendimus patys.“ (7);</p>
Savarankiškas mokinių ugdymas	Savarankiško mąstymo ugdymas	<p>„Gebėjimas mąstyti ir išsiaiškinti savarankiškai įvairius dalykus, problemas. Juk tai ne tik savarankiškų užduočių atlikimas, ne vien savarankiški namų darbai. Pamokoje mokinys ir skaito ir analizuoja, ir ieško įvairių sprendimo būdų, gali ir net savo nuomonę išsakyti.“ (6);</p> <p>„Būtina ... sužadinti vaiko mąstymą, užvesti ant kelio, kad jis galėtų pats be mokytojo pagalbos išplėtoti mintis ... Turi būti kažkas nepasakyta, nutylėta, kad pats atrastų atsakymą.“ (3);</p> <p>„Mokinys gali ir suklysti, bet jis turi tai daryti drąsiai, be baimės, turi pats apgalvoti, nebijoti pasakyti savo nuomonę, o jei, kas neaišku, labai svarbu klausti, tartis, jam tai turi būti įdomu.“ (1).</p>
	Savarankiško mokinių mokymosi proceso patrauklumas	<p>„Vien tik mintinai kalti teoriją vaikams neįdomu...Jei pats gali pasirinkti užduotį, jei pats sugalvoja ar sukuria – tai jau žavu, vilioja.“ (2);</p> <p>„Kai pats mokinys savarankiškai atlieka darbą, savarankiškai išmoksta ar pats randa sprendimo būdą, toks darbas teikia pasitenkinimą.“ (5);</p> <p>“Mokiniam mokantis savarankiškai mokykloje, labai svarbu įvairinti pamoką, taikyti kuo įvairesnius mokymosi metodus ir stilius. Jie reikšmingi, nes nuo jų efektyvumo priklauso, ar bus pasiekti pamokoje išskelti tikslai ir uždaviniai.” (8);</p>

	Savarankiško mokinių mokymosi optimalumas	<p>„Ugdymo procese labai svarbu žinoti savarankiško mokinių mokymosi mastus, t. y. per daug savarankiško mokymosi užduočių nepateikti, nes gali mokiniams atsibosti ir to savarankiško mokymosi gali būti per daug.“ (9);</p> <p>„Su papildomom savarankiškom užduotim perkauti vaikų nesinori, reikia ir šiek tiek padėti.“ (6);</p> <p>„Juk visko pats mokinys negali išmokti. Mokinys neturintis gebėjimų neįstengia atlikti visų užduočių tiek, kiek yra paskirta, svarbu neperkrauti mokinio, reikia ir padėti jam.“ (7);</p>
--	---	--

Išanalizavus, kaip informantai supranta, mokinių savarankišką mokymąsi, buvo išskirtos dvi kategorijos: savarankiškas mokinių mokymasis ir savarankiškas mokinių ugdymas sampratos. Pasak informantų, savarankišką mokinio mokymąsi lemia sąmoningi paties mokinio veiksmai, kurie padeda pasiekti užsibrėžtą tikslą. Tai mokinio aktyvi savarankiška mokymosi veikla. Norint, kad mokiniai išmoktų savarankiškai mokytis, reikia ugdyti jų kritinį mąstymą, kūrybiškumą. Tam, kad mokymosi procesas būtų efektyvus, mokytojas turi jį taip pertvarkyti, kad mokinys, vadovaujamas mokytojo, žinias įsisavintų pats ir savarankiškai veikdamas formuotųsi pažinimo metodiką ir išsiugdytų savarankiškumą. Išmokyti mokytis, pažinti ir protauti turi pats mokinys. Konstruktyvistinis veiklos modelis priešingai nei tradicinis mokymo modelis, leidžia mokiniams laisvai mokytis ir tyrinėti tai, kas mokiniams labiausiai įdomu ir aktualu. Tokiu būdu besimokantieji tampa savarankiški, aktyvesni bei atsakingi už mokymąsi. P. Ramsden (2000) pastebi, kad mokymas nebelaikomas žinių perteikimu, tai kartu ir darbas su mokiniais. Anot J. Piaget, vienas iš svarbiausių gero mokymo bruožų aktyvinant besimokančiuosius – remtis jų patirtimi, žiniomis, mokėjimais, mintimis (Rajeckas, 1999). Kai mokinys mokymo procese pats atranda žinias – tai lemia savarankišką mokinių ugdymąsi. Mokytojo veikla suteikti mokiniui laisvės kūrybiškumui. Būtina, kiekvieną mokinį labai gerai pažinti, kad būtų tinkamai tenkinami individualizuoti ir diferencijuoti poreikiai. Mokytojas turėtų padėti mokiniams pažinti save, įgyti bendravimo įgūdžių, plėtoti savo kūrybiškumą, priimti ir įtvirtinti save, kaip unikalią ir originalią asmenybę. Šitaip organizuojant mokymą, siekiant protinio aktyvumo ir lygiagrečiai žadinant atitinkamas emocijas, nenutrūkstamai lavinamos protinės ir fizinės galios, emocinė sfera, kartu ugdoma tvirta valia, atkaklumas, įprotis įtemptai dirbti ir atlikti darbą iki galo, atsakomybės jausmas (Rajeckas, 2001). Taip suvokiama, kad ugdyti aktyvią, savarankišką, kūrybingą asmenybę galima tik plėtojant mokinių pažintines galias, o jas plėtoti labiausiai patartina per aktyvų savarankišką mokymąsi.

Mokymas – tai dar vienas šiuolaikinio ugdymo reiškinys, kuris aiškinamas kaip nuolat kintantis, savarankiškas veiksmas, apimantis mokinių kritinį mąstymą, jausmus, todėl mokinys geba spręsti įvairias problemas, bendradarbiauti.

Mokytojo vaidmuo, skatinant mokinių savarankišką mokymąsi.

Klausimu, koks vaidmuo atitenka mokytojui, skatinant mokinių savarankišką mokymąsi šiuolaikinio ugdymo proceso metu buvo išskirtos dvi kategorijos: mokytojas – konsultantas, mokytojas – inovatorius (žr. 10 lentelę).

Pirmoji kategorija mokytojas konsultantas parodo, kad mokytojas turi būti vadovas, galintis mokinius nukreipti, mokytojas patarėjas – besimokantiems mokiniams pataria, kaip mokytis ir į ką daugiausia kreipti dėmesį, mokytojas pagalbininkas – padeda mokiniams pažinti save, moko bendradarbiauti, kad jie būtų kūrybingi, pasitikėtų savimi, supažindina su mokymo priemonėmis.

Antroji kategorija mokytojas inovatorius, informantai išskyrė gebėjimą suprasti mokinius – suvokti, kad mokinių mokymosi pasiekimai, sėkmė priklauso nuo įdėtų paties mokinio pastangų, tai turi būti kiekvieno mokytojo galvoje; gebėjimą sudominti mokomuoju dalyku – mokytojui pateikė pavyzdžių, remdamiesi asmenine patirtimi, kad sudomina įdomiais pasakojimais, žaidimais, asmeniniu pavyzdžiu, diskusijomis, atsižvelgdamas į mokinio reikmes ir tikslus. Gebantis ir norintis atsinaujinti, tobulintis, siekiantis būti šiuolaikiškas pedagogas teigia, kad reikia neatsilikti nuo naujovių, nes svarbu mokinių ugdyti nuolat. Taip pat labai svarbu diferencijuoti mokinių darbą, nes užduotys, kurios tinka vieniems mokiniams, netinka kitiems.

Tradicinis mokytojo vaidmuo – dalyko dėstytojas, informacijos perteikėjas, ugdymo proceso organizatorius. Naujas vaidmuo – inovatorius – konsultantas, tyrėjas, mokymosi proceso vadovas, skatintojas, bendradarbiaujantis kolega.

10 lentelė

Mokytojo vaidmuo, skatinant mokinių savarankišką mokymąsi

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu protokolo
Mokytojas konsultantas	Mokytojas (nukreipiantis) vadovas.	<p>“<i>Mokytojo vaidmuo – skatinti, vertinti, išklaudyti, būti ir vadovu, ir kolega. Mokytojas nukreipia mokinius reikiama linkme, stebi juos, vertina, tai svarbiausia.</i>”(2);</p> <p>“Mokinių reikia nukreipti geranoriškai, kad pats savarankiškai rastų sprendimą, net jei mokiniui neišeina atlikti užduotį pačiam.”(7);</p> <p>“Svarbu, kad mokytojas parodytų mokiniui jo</p>

		<p>sėkmes ir nesėkmes, nes mokinys gali prarasti ūpą mokytis, jei jam nuolat nesiseka, reikia ,kai reikia pagirti ir kartais pabarti, bet svarbu, kad tas noras nepradingtų.” (3);</p> <p>“Mokiniai noriai dirba, kai sugeba patys savarankiškai atlikti užduotis, įgyja pasitikėjimą savimi. Savarankišką mokinių mokymąsi pirmiausiai skatina jų pačių pasitikėjimas savo jėgomis.” (5);</p> <p>“ Mokytojas savo konsultacijomis padeda mokiniams mokytis savarankiškai, bet reikia numatyti tą darbą, kaip jis bus organizuojamas, kad būtų pasiektas laukiamas rezultatas.” (1);</p>
	Mokytojas patarėjas	<p>„Mano mokiniai yra supažindinami, kiek jiems reikės atlikti, patariu, padedu, paaiškinu, kas turi būti išmokta, kokia informacija reikia naudotis ir tada jie jau gali dirbti patys, bet visada sulaukia pagalbos, nes ne kiekvienas juk sugeba. Aš sudarau galimybę pamokoje savarankiškai mokytis visiems mokiniams.“(5);</p> <p>“Savarankiškai besimokantiems mokiniams būtina patarti, kaip mokytis ir į ką daugiausia kreipti dėmesį.” (8);</p>
	Mokytojas pagalbininkas	<p>“Mokytojas turi padėti mokiniams pažinti save, mokyti bendradarbiauti, kad jie būtų kūrybingi, pasitikėtų savimi, kad jų mintys būtų laisvos, svarbu, kad mokinių atsakymai būtų individualūs, nesvarbu, kad atsakymai skiriasi, bet jei mokinys apgina savo nuomonę labai gerai. Svarbu, kad jie mokytųsi kiek galima labiau patys.“ (2);</p> <p>„ ... mokomasi atsižvelgiant į kiekvieno mokinio poreikius ir pomėgius, taip dirbant mokytojas padeda, įtraukia mokinius į aktyvią mokinių savarankišką mokymosi veiklą.“ (7);</p>
Mokytojas inovatorius	Gebantis suprasti mokinius	<p>„Suvokiu tai, kad mokinių mokymosi pasiekimai, sėkmė, o ir rezultatai priklauso nuo to, kiek pats mokinys įdeda pastangų, tai turi suprasti kiekvienas mokytojas.“ (1)</p> <p>“Reikia prisitaikyti prie skirtingų gebėjimų mokinių, pamokų metu yra įvairių vaikų. Silpnesnio vaiko kartais kai paklausi, jis ilgai galvoja ir tai užima daugiau laiko, kol jis randa</p>

		<p>teisingą atsakymą. Kartais klasėje jau girdi atsakymus, bet sulauki ir to paklausto mokinio, o tai džiugina. Svarbiausia leisti pamąstyti, susivokti pačiam mokiniui.” (10);</p> <p>“Keičiasi vaiko savarankiškumo ugdymo samprata – mokytojų patarimai ne visada būtini, vaikui reikia leisti pačiam rinktis ir spręsti, apgalvoti.”(6);</p> <p>„... svarbu, kad vaikai pasitikėtų savimi, tada jiems sekasi. Jie turi ir patys tikėti savo jėgomis, turi suprasti, kad daug ką gali padaryti patys be pagalbos, svarbu juk ugdyti savarankiškumą mokytis.“ (3);</p>
	Mokytojas gebantis sudominti	<p>“Aš suteikiu mokiniams galimybę spręsti ir rinktis jiems pasirinkti, patiems, kaip mokytis. Sudominu įdomiais pasakojimais, žaidimais, asmeniniu pavyzdžiu, diskusijomis ,atsižvelgiu į mokinio reikmes ir tikslus.“ (4);</p> <p>“Per pamoką reikia skatinti mokinį savarankiškai mokantis atrasti nauja, nežinoma, klysti ir taisyti savo klaidas. Mokytojui svarbu taikyti įvairius metodus; svarbu juos derinti, kad mokiniui mokytis būtų įdomu.”(9);</p> <p>“Aš manau, kuo daugiau leidi jam pačiam dirbti, ieškoti sprendimo būdų, tuo jo noras mokytis savarankiškai stiprėja.”(2);</p>
	Gebantis atsinaujinti, besitobulinantis	<p>“Dabar daugelis pedagogų taiko aktyvius , naujoviškus mokymosi metodus, kurie skatina mokinių savarankišką mokymąsi, loginį mąstymą, aktyvų dalyvavimą pamokose. Todėl reikia neatsilikti nuo naujovių, nes svarbu mokinį ugdyti nuolat.” (2);</p> <p>“Reikia ir pačiam mokytojui nebijoti keistis, prisitaikyti prie mokinių.” (3);</p>
	Diferencijuojantis darbą	<p>“Užduotys, kurios tinka vieniems mokiniams, netinka kitiems. Susiskirstau mokinius pagal gabumus į atskiras grupes ir dirbu. Nes panašių gabumų mokiniai atlieka panašias užduotis.”(9);</p> <p>„Mano nuomone, mokytojas turi turėti gebėjimų dirbti ir su visa klase, ir grupėmis, jei atsiranda sunkumai ar kažkas trukdo, reikia sugebėti susitvarkyti su tuo. Svarbu, kad mokiniai pamokoje būtų užimti, nesėdėtų be darbo, o</p>

		<p>galėtų dirbti savarankiškai.“ (5);</p> <p>„ Kai skiriu namų darbus irgi suskirstau vieniems vienokios užduotys, kitiems kitokios. Jei mokinys gabus sudėtingesni namų darbai, silpnesniems užduotys kartojasi, kad įtvirtintų pamokos temą.“ (4);</p> <p>„ Skirdama užduotis mokinius skirstau ne tik pagal jų pasiekimų lygį, bet ir pagal poreikius, gebėjimą dirbti. Vieni gali savarankiškai susirasti reikiamą informaciją, kitiems reikia padėti. Vieniems lengviau yra užduotys raštu, kiti gali pademonstruoti tai, ką sukūrė žodžiu.“ (7);</p>
--	--	--

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kokius vaidmenis atlieka bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai, kokią įtaką jie turi savarankiškam mokinių mokymuisi. Pastebėta, kad šio tyrimo rezultatai patvirtina atliktas teorines įžvalgas. Mokytojas apibūdinamas kaip konsultantas, kuris pataria, kaip dirbti, konsultuoti užduočių atlikimo klausimais, nurodyti šaltinius, literatūrą. N. Longwoth (2000) mokytojas tapdamas konsultantu padeda mokiniui plėsti mokymosi įgūdžius atsižvelgiant į mokymosi stilių, pataria taikant naujas technikas, palaiko nuolatinį grįžtamąjį ryšį, skatina mokytis netradiciniais metodais, padeda įveikti mokymosi sunkumus, individualizuoja mokinių darbą, analizuoja mokinių mokymosi poreikius ir gebėjimus. (Baltušytė, 2007) padėti surasti, išsiaiškinti informacijos tinkamumą duotiems reikalavimams, jos panaudojimą sprendžiant užduotis, pritaikyti informaciją sprendžiant sudėtingas problemas – visa tai turi padėti mokytojas. Mokytojas, atliekantis inovatoriaus vaidmenį, sudomina mokinius mokomuoju dalyku, diferencijuoja darbą, atsižvelgdami į mokinių gebėjimus, supranta mokinius, patys prisitaiko prie naujovių, tobulėja ir tai pritaiko. Mokinių sudominimas mokomuoju dalyku (įdomus užduoties pateikimas, tinkamas darbo organizavimas ir kt.) vienas svarbiausių faktorių, lemiančių sėkmingą mokinių savarankišką mokymą(si).

Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog mokytojai pamokose stengiasi kurti malonią mokymosi aplinką (kad pamokoje būtų malonu mokytis), užtikrinančią mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą, saviraiškos plėtojimą ir kt. Mokytojų vaidmenų tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojai pamokose atlieka įvairius vaidmenis, o tai leidžia užtikrinti kokybiškesnę savarankišką mokinių mokymąsi šiuolaikiniame ugdymo procese.

Savarankišką mokinių mokymąsi skatinantys veiksniai (priemonės, būdai, metodai, sąlygos)

Paprašyti apibūdinti priemones, būdus, metodus, sąlygas, skatinančius mokinių savarankišką mokymąsi šiuolaikiniame ugdymo procese, nurodyti, kokios sąlygos sudarytos mokykloje savarankiškam mokinių mokymosi skatinimui tyrime dalyvavę pedagogai išskyrė penkias pagrindines savarankišką mokinių mokymąsi skatinančias (charakteristikas) kategorijas : mokinių mokymosi gebėjimai, mokymosi metodai, žinių įgijimas, mokymosi aplinka ir mokinių motyvacijos stiprinimas.

Pirmoji kategorija mokinių mokymosi gebėjimai. Informantai teigė, kad labai svarbu atsižvelgti į kiekvieno mokinio gebėjimus, gebėti juos atskleisti, panaudoti, lavinti, kad mokiniai galėtų savarankiškai mokytis.

Antroji kategorija (mokymosi metodai) – informantai teigia, kad labai svarbu pritaikyti, parinkti tokius inovatyvius, aktyvius mokymosi metodus, kurie skatintų mokinių savarankišką mokymąsi.

Trečioji kategorija (žinių įgijimas) – apklausti pedagogai teigė, kad savarankiškas žinių įgijimas, per spaudą, skaitant papildomą literatūrą, bendraujant bei įgūdžių ir tų žinių panaudojimas labai svarbus skatinat mokinių savarankišką mokymąsi. Tada jie gali įgytas žinias, įgūdžius, valdyti, tobulinti. Nes savarankiško mokymosi metu įgytas žinias, mokiniai mokosi taikyti praktikoje, savarankiškai mokosi jas plėsti ir tobulinti. Labai svarbu ugdyti įgūdžius savarankiškai įgyti žinių.

Ketvirtoji kategorija – (mokymosi aplinka) kalbėdami apie mokyklos mokymosi aplinką pedagogai išskyrė teigiamas emocijas – mokiniai giriami, išreiškiamas pripažinimas įrašais, pagyrimais; netradicinę mokymosi aplinką ir pateikė konkrečius pavyzdžius iš savo pedagoginės patirties, kad pamokos vedamos įvairioje netradicinėje aplinkoje, einame į lauką, biblioteką, kviečiasi aktorius – veikla tikrai labai įvairi. Taip pat svarbūs mokytojo ir mokinių santykiai grindžiami pagarba vieno kitam bei bendravimu ir bendradarbiavimu. Daugiausia dėmesio skirta charakterizuojant mokinių palaikymą ir pasitikėjimo jais skatinimą bei pagarbos kitokiai nuomonei formavimą. Ne mažiau svarbu mokytojų bei mokinių santykiai, kurių pagrindinėmis charakteristikomis galime įvardinti nuoširdumą, pagarbą turinčiam kitokią nuomonę, veikloje patiriamą bendrumo jausmą.

Penktoji kategorija (mokinių motyvacijos stiprinimas) informantai išskyrė motyvacijos skatinimą, mokinių atsakomybę už mokymosi rezultatus, mokinių sudominimą įdomia veikla (žr. 11 lentelę).

Mokinių savarankišką mokymąsi skatinantys būdai, priemonės, sąlygos.

Kategorija	Subkategorija	Interviu ištrauka
Mokinių mokymosi gebėjimai	Atsižvelgimas į mokinių gebėjimus	“Visada ugdant savarankišką mokinių mokymąsi, mano požiūriu, reikia atsižvelgti į mokinių siekius, polinkius ir svarbiausia jo gebėjimus.”(2);
	Gebėjimų atskleidimas	“Visa esmė ir yra ta, kad reikia atskleisti gebėjimus, savarankiškai vykdyti tą veiklą. Sakykim, jeigu tai yra pamoka – tai mokinys atlikdamas užduotis savarankiškai atskleidžia savo gebėjimus, savo kūrybiškumą, kiek jis gali atlikti tą užduotį, kaip aš paaiškinu ir nurodau, ir kaip jis savarankiškai mokydamasis gali save atskleisti toje užduotyje. Svarbiausia, laikytis principo, kad jis pats siektų ir gebėtų tiek kiek gali atlikti tą savarankišką mokymosi veiklą.” (3); “Per savarankišką mokymosi veiklą, atsiskleidžia jo didesnis gebėjimas įsisavinti kažkokį mokomąjį dalyką ar kitą veiklą, susijusią su ugdymo procesu.” (5);
	Gebėjimų panaudojimas	“Svarbiausia juk ne tik perduoti mokiniui žinias, bet kad jis galėtų savarankiškai mokydamasis jas panaudoti, panaudodamas savo gebėjimus.”(7);
	Gebėjimų lavinimas	“Kai mokinys mokosi, dirba savarankiškai jis susikoncentruoja, susikaupia, atsiranda pasitikėjimas savo jėgomis ir tas darbas nėra betikslis, kaip tik tas darbas yra duoda daug naudos. Nes gali lavinti savo gebėjimus, pasitikėti savo jėgomis.” (2);
Mokymosi metodai	Savarankiškas mokinių mokymasis pritaikant, parenkant metodus	“Savarankišką mokinio mokymąsi savo darbe aš pasiekiu per mokymosi metodus, tobulindama tuos mokymo metodus.”(10); “Kokius mokymosi metodus man reikia parinkti, žiūriu, koks yra mokinių pasirengimo lygis. Ir tai parodo, orientuoja mane pačią, kaip toliau dirbti, ko vaikai moka, ko nemoka.” (8);

	Metodai skatinantys savarankišką mokinių mokymąsi	<p>“Jeigu mokytojas naudoja pamokose aktyvius mokymo metodus, mokymasis tada tampa įdomus ir mokiniai tada nori labiau dirbti savarankiškai.” (1);</p> <p>“Vaikai daugiau bendradarbiauja, labiau pažįsta save, savo draugus, tampa kūrybiškesni. Tokie metodai skatina mokinius ieškoti individualių atsakymų, kiekvienas atsako skirtingai, moko gerbti draugų nuomonę, atsiranda savarankiškas požiūris.” (2);</p> <p>“Dar palaikau interaktyvų grįžtamąjį ryšį, skatinu ir palaikau ugdytinio pastangas mokytis tais netradiciniais būdais, metodais.” (3);</p>
	Aktyvūs mokymosi metodai	<p>“Labai dažnai savo pamokose taikau grupinio darbo ir mokymosi metodus.” (10);</p> <p>“Dirbdami grupėse mokiniai tariasi šnekasi, taip gerindami tarpusavio santykius. Kiekviena grupė gali išsakyti savo nuomonę, vertinimą irgi gauna visa grupė, nes gali pasitarti ir rasti geresnį sprendimą nei dirbant individualiai.” (4)</p> <p>“Naudojant aktyvius mokymosi metodus mokiniams sudaromos galimybės patiems savarankiškai pagalvoti apie temą, kad jie susidarytų savo nuomonę ir išmuktų medžiagą, o mokytojas galėti tik stebėti mokinių mokymosi eigą ir suteikti mokiniams galimybę mokytis vieniems iš kitų.” (2);</p>
Žinių įgijimas	Savarankiškas žinių įgijimas	<p>“Žinių savarankiškai mokydami vaikai įgyja ir ne tik pamokoje, bet ir per spaudą, skaitydami papildomą literatūrą, bendraudami su kitais, stebėdami įvairius reiškinius.” (7);</p>
	Savarankiškas žinių panaudojimas	<p>“Mokymosi metu mokiniai įgyja žinias, jas mokosi taikyti praktikoje, savarankiškai mokydami, plėsti ir tobulinti.” (6);</p> <p>“Per pamokas labai svarbu panaudoti tas savarankiškai įgytas žinias iš kitų šaltinių, jas plėsti, sisteminti.” (2);</p>
	Įgūdžiai žinioms įgyti	<p>“Tada jie gali tas savarankiškai įgytas žinias, įgūdžius, gebėjimus, valdyti, tobulinti.” (10);</p> <p>“Mokinys turi pats gebėti susirasti tas žinias, kurių jam reikia, o tam reikia įgūdžių.” (8);</p>

Mokymosi aplinka	Teigiamos emocijos	„Aš dažnai giriu savo mokinius ,išreiškiu pripažinimą įrašais, pagyrimais. Visiems ,manau, tai suteikia teigiamas emocijas.“ (5);
	Netradicinė mokymosi aplinka	“Mokiniams sukuriama pakankamai patraukli mokymosi aplinka, siūloma prasminga ir tinkamo lygio ugdomoji veikla, pamokas galiu integruoti, vesti lauke, muziejuje, bibliotekoje, laboratorijoje.” (8); “Lietuvių kalbos pamokas aš vedu įvairioje netradicinėje aplinkoje, einame į lauką, biblioteką, kviečiamės aktorius, veikla tikrai labai įvairi.”(4);
	Pagarba vienas kitam	“Niekada nebaru mokinio, jei jis atsako neteisingai, bandau pakreipti atitinkama linkme, prašau dar kartą pabandyti surasti teisingą atsakymą, jei nuolat priekaištaučiau, ko gero nieko ir nepavyktų.” (10); “Organizuojant savarankišką mokinių mokymąsi, reikia remtis humaniškumo principu, užmegzti draugiškus mokytojo ir mokinio santykius, sudaryti kuo palankesnes sąlygas kiekvieno mokinio saviraiškai.” (7);
	Bendravimas ir bendradarbiavimas	„Mokytojo gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su mokiniu skatina savarankišką mokymąsi. Kuo labiau suteiki mokiniams savarankiškumo patiemis pasirinkti užduotis, surasti savarankišką sprendimą, pasitikėti mokiniu, aš manau, tuo mokinio noras mokytis savarankiškai stiprėja.“ (5);
Mokinių motyvacijos stiprinimas	Motyvacijos skatinimas	“Motyvaciją man padeda skatinti įdomiai parengtos užduotys, netradiciniai darbai, kuriuos jie atlieka savarankiškai besimokydami.” (1); “Juk sąmoningas ir aktyvus mokymas(is) reikalauja, kad mokytojas išmokytų mokinius savarankiškai mokytis. Verties kartais per galvą, kad tik būtų įdomu, kad klasė dirbtų, netinginiautų.“ (1);
	Mokinių atsakomybė už rezultatus	“Daugelis mokinių nori gauti gerus pažymius, aš jiems paaiškinu, kad tik patys gali juos užsidirbti, jei dirbs daug, stengsis.” (3); “Skatinu mokinius kreditais (tai vienas balas) už aktyvų dalyvavimą pamokoje, teisingus

		atsakymus, kartais jie prisirenka kreditų daug, nes gali atsakinėjant prisidėti tą kreditą prie vertinimo balo.” (4); “Ateina mano mokiniai ir prašo leisti taisyti pažymį, sako aš jau pats išmokau geriau, daugiau žinau, leidžiu tegul taisyti, jei nori gauti geresnį pažymį, jei tas rezultatas bus geresnis.” (6);
	Mokinių sudominimas įdomia veikla	“Aš suteikiu mokiniams galimybę spręsti ir rinktis jiems pasirinkti, patiems, kaip mokytis. Sudominu įdomiais pasakojimais, žaidimais, asmeniniu pavyzdžiu, diskusijomis, atsižvelgiu į mokinio reikmes ir tikslus.“ (4); “Per pamoką reikia skatinti mokinių savarankiškai mokantis atrasti nauja, nežinoma, klysti ir taisyti savo klaidas. Mokytojui svarbu taikyti įvairius metodus; svarbu juos derinti, kad mokiniui mokytis būtų įdomu.” (7); “Aš manau, kuo daugiau leidi jam pačiam dirbti, ieškoti sprendimo būdų, tuo jo noras mokytis savarankiškai stiprėja.” (5);

Siekiant išsiaiškinti informantų nuomonę, kokie veiksniai skatina mokinių savarankišką mokymąsi, buvo išskirtos tokios kategorijos: mokinių mokymosi gebėjimai, mokymosi metodai, žinių įgijimas, mokymosi aplinka, mokinių motyvacijos stiprinimas. Pateikiant šį klausimą, buvo remtasi įvairiomis mokymo(-si) teorijomis. Priklausomai nuo skirtingų teorijų, mokinys yra savarankiška asmenybė, motyvuota ir atsakinga už savo mokymą(-si) (konstruktyvistinė teorija).

Savarankiškas mokinių mokymasis pamokoje turi būti derinamas mokymo(si) metodais, formomis ir stiliais. Būtina tinkamai suderinti mokytojo ir mokinių veiksmus savarankiško mokymosi metu. Svarbu skatinti mokinius pasitikėti savimi, o mokytojas turi diferencijuoti užduotis. Kad savarankiškas mokinių mokymasis leistų pasiekti laukiamo rezultato, būtina numatyti ir pritaikyti mokinių gebėjimus. Tikslingai panaudojus savarankišką mokinių mokymąsi galima pasiekti gerų mokymosi rezultatų. Skatinant mokinių savarankišką mokymąsi, svarbu, kad mokinys būtų įtraukiamas į mokymo(-si) planavimą. Siekiant išsiaiškinti, kas skatintų mokinių savarankišką mokymąsi, informantų buvo prašoma apibūdinti priemones, būdus, metodus, sąlygas. (žr. 11 lentelę).

Sunkumai, skatinant mokinių savarankišką mokymąsi

Apklausiant mokytojus su kokiais sunkumais susiduriate skatindami mokinių savarankišką mokymąsi, informantai išskyrė dvi kategorijas: mokinių nenorėjimą mokytis savarankiškai ir motyvacijos stoką (žr. 12 lentelę).

Pirmąją kategoriją sudaro gebėjimų stoka, dėmesio išlaikymo stoka, keliami per dideli reikalavimai mokymuisi.

Antrąją kategoriją buvo išskirta nepakankama mokymosi motyvacija, mokymosi nesėkmės, atsakomybės stoka.

12 lentelė

Sunkumai, skatinant mokinių savarankišką mokymąsi.

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu protokolo
Mokinių nenorėjimas mokytis savarankiškai	Gebėjimų stoka	<p>“Šiuolaikinės technologijos neskatina savarankiškumo, nes vaikas pats susiradęs informaciją, geba ją tik nukopijuoti ir visiškai nekreipia dėmesio ar ji tinkama, jam trūksta gebėjimų – tai didžiausia problema su kuria aš susiduriu.” (4);</p> <p>“Yra tokių mokinių, kurie negeba patys ištaisyti klaidų, surasti tinkamų atsakymų. Arba jie tingi, arba visiškai neturi gabumų.” (9);</p>
	Dideli mokymosi reikalavimai	<p>“Mokykloje iš vaikų reikalaujama mokytis, bet kad kai kurie neturi tokių gebėjimų, tie reikalavimai dideli, taip numušamas noras mokiniui mokytis.” (10);</p> <p>“Vaikas nespėja, nesugeba visko išmokti, nes reikalavimai labai dideli, tada pyksta tėvai, mokytojai pyksta, dėl to ir atsiranda tas nenoras mokytis.”(5);</p>
	Dėmesio išlaikymo stoka	<p>“Kai kuriems mokiniams sunku ilgai išlaikyti dėmesį ilgai.” (7);</p>
Motyvacijos stoka	Nepakankama mokymosi motyvacija	<p>“Motyvacijos stoka, labai sunku mokinius sudominti, skatinti, tyrinėti, nes kai kurie mokiniai kartais savarankiškai negali to padaryti.” (8);</p> <p>“Aš manau, kad mokiniai paprasčiausiai nesupranta nei savarankiško mokymosi naudos, nei tikslo ir mąsto, kad eina į mokyklą, nes yra verčiami tėvų, kad mokymasis yra privalomas.” (2);</p>
	Mokymosi nesėkmės	<p>“Pažymių sistema nemanau, kad motyvuoja, tai rodo mokymosi rezultatai. Jei parašai neigiamą pažymį, mokinys galvoja, kad yra nevykėlis ir jam niekada nepasiseks.” (3);</p> <p>“Kai kuriems mokiniams kažkurio vieno dalyko ar temos reikia</p>

		<p>mokyti ilgiau nei kitam. Bet laikas spaudžia, kursą reikia išieiti, ne visada gali daugiau skirti laiko vienai ir tai pačiai temai aiškinti.” (1);</p> <p>“Vaikai vienus mokomuosius dalykus moka geriau, kitus blogiau, juk vienas humanitaras, kitas „tiksluikas“. Jei kažkuris dalykas nesiseka, taip atsiranda nesėkmė ir prarandamas noras mokytis.” (2);</p>
	Atsakomybės stoka	<p>“<i>Mokiniai</i> irgi atsakingi už mokymąsi, <i>mokymosi</i> rezultatus patys, bet kai kurie į tai nekreipia dėmesio. Atrodo mokytojas viską padės ant lėkštutės.” (8);</p>

Mokytojai išskyrė dvi priežastis, kurios apsunkina savarankišką mokinių mokymąsi : mokinių nenorą savarankiškai mokytis dėl gebėjimų, dėmesio išlaikymo stokos ir per didelių mokymosi reikalavimų bei mokymosi motyvacijos stoką dėl to, kad nepakanka motyvacijos patiems mokiniams, ją silpnina mokinių mokymosi nesėkmės ir jų pačių atsakomybės stoka už mokymąsi bei mokymosi rezultatus. Mokiniai suvokia, ką jie turi atlikti, bet trūksta motyvacijos ir iniciatyvos. Stinga savarankiško mokymosi įgūdžių. Ne visiems mokiniams svarbus mokymosi įvertinimas, namuose nesiruošiama pamokoms. Visa tai sudaro sunkumų skatinat mokinių savarankišką mokymąsi šiuolaikinio ugdymo metu. Tačiau, kokios priežastys patiems mokytojams trukdo skatinti mokinių savarankišką mokymąsi, nenurodė.

Remiantis teorija, mokymosi motyvacija padeda mokiniui siekti užsibrėžto tikslo, suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo ir kokio, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms (Butkienė, 1996). Grįžtamasis ryšys ir pastiprinimas kartu veikia vaiko savarankišką mokymąsi ir jo motyvaciją.

Ugdant mokinių savarankišką mokymąsi labai svarbu sudaryti sąlygas ne tik bendrauti, bet ir bendradarbiauti. Mokiniai tarpusavyje turėtų gebėti bendradarbiauti, tarp mokinių ir jų grupių neturėtų kilti įvairių prieštaravimų, priešiško, jie turi pasidalinti darbus, padėti vieni kitiems, atsakingai kritikuoti ir vertinti vieni kitų darbus bei pastangas. Dirbant kartu, įgyjant patirties formuojasi palanki nuostata savarankiškam mokymuisi, nyksta nepasitikėjimas savimi.

Stiprinant mokymosi motyvaciją, pastebimas mokinių aktyvumas pamokoje, gebėjimas savarankiškai atlikti užduotis, vertinti savo mokymąsi, įvardinti mokymosi sunkumus ir problemas, gebėjimas ir noras dirbti bendradarbiaujant su kitais mokiniais ir mokytoju, atsakomybė už savo mokymąsi. Todėl mokytojai turi apmąstyti, kaip dirbti su mokiniais, atsižvelgti į mokinių mokymosi patirtį, ugdyti mokinių mokėjimo mokytis gebėjimus, ugdyti atsakomybę už savo darbą, mokyti kelti tikslus bei planuoti veiklą.

Apibendrinant **kokybinio tyrimo rezultatus**, galima teigti, kad:

- mokytojai yra atviri kaitai ir naujovėms bei jų pritaikymui savo darbe. Jie yra pasirengę ugdyti mokinį kaip savarankišką asmenybę, kuri mokėtų planuoti savo veiklą, įsivertinti pažangą ir numatyti tolesnius žingsnius. Pedagogai dalyvaudami įvairiuose seminaruose, projektuose, dalindamiesi gerąja patirtimi tobulina įvairias kompetencijas, kuriomis siekia tobulėti asmeniškai, tobulinti savo profesines kompetencijas, sudominti mokinius įvairia veikla savarankiškai mokiniams mokytis šiuolaikinio ugdymo proceso metu;
- informantai savarankišką mokinių mokymąsi supranta kaip procesą, kurio veiksmingumą lemia mokinio gebėjimai, sąmoningi veiksmai bei jo saviraiškos skatinimas. Akcentuojamas mokinio ir mokytojo ryšys, ugdant savarankišką mąstymą, užtikrinant tinkamą mokymuisi mikroklimatą bei diferencijuojant darbą;
- šiuolaikiniame ugdymo procese keičiasi mokytojo vaidmenys, siekiant skatinti mokinių savarankišką mokymąsi. Mokytojas nuo žinių turėtojo, perteikėjo ir aiškintojo tampa konsultantu, organizatoriumi, pagalbininku, patarėju. Mokytojų vaidmenų tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojai pamokose atlieka įvairius vaidmenis, o tai leidžia užtikrinti kokybiškesnį savarankišką mokinių mokymąsi šiuolaikiniame ugdymo procese;
- respondentų nuomone, savarankiškas mokinių mokymasis pamokoje turi būti derinamas mokymo(si) metodais, formomis ir stiliais. Būtina tinkamai suderinti mokytojo ir mokinių veiksmus savarankiško mokymosi metu. Svarbu atsižvelgti į mokinių gebėjimus, parinkti tinkamus metodus, sukurti motyvuojančią mokymosi aplinką, stiprinti mokinių motyvaciją, skatinant mokinius planuoti savo tolimesnius mokymosi žingsnius bei prisiimant atsakomybę už rezultatus;
- mokytojai išskyrė dvi priežastis, kurios sudaro sunkumų organizuojant savarankišką mokinių mokymąsi. Visų pirma mokiniai nenori savarankiškai mokytis dėl gebėjimų, dėmesio išlaikymo stokos ir per didelių mokymosi reikalavimų. Mokytojai taip pat įvardija mokymosi motyvacijos ir atsakomybės stoką už mokymąsi bei mokymosi rezultatus. Galima daryti išvadą, kad mokiniams stinga savarankiško mokymosi įgūdžių, todėl mokytojai turi apmąstyti, kaip dirbti su mokiniais neturinčiais motyvacijos mokytis, atsižvelgti į mokinių mokymosi patirtį, ugdyti tokius mokinių mokėjimo mokytis gebėjimus kaip pažinti savo mokymosi stilių, ugdyti atsakomybę už savo darbą, apmąščius savo mokymąsi, kelti tikslus, planuoti veiklą.

IŠVADOS

1. Įvairios mokymosi teorijos (bihioveristinė, kognityvistinė, konstruktyvistinė, humanistinė) daro didelę įtaką mokymuisi mokykloje. Remiantis konstruktyvistine teorija grįstu mokymu – žinios, išmokimas konstruojasi paties besimokančiojo savarankiško mokymosi metu. Mokinys tampa aktyvus, individualus, vidiniai motyvuotas. Mokytojas sudaro galimybę mokiniui palaipsniui per patyrimą, savarankiškai mokantis, formuoti žinias ir gebėjimus. Mokiniai individualiai, eksperimentuoja, užsiima veikla. Naudojamas tiesioginis patyrimas ir leidžiama pačiam mokiniui tyrinėti jo pasirinktu būdu, pasirinktoje vietoje, taip skatinamas savarankiškas mokymasis. Biheivoristinės ir kognityvistinės teorijų požiūriu, besimokantysis yra labai nesavarankiškas, jam nuolatos reikia paskatinimo bei nukreipti į svarbius dalykus. Humanistinės ir konstruktyvistinės teorijų požiūriu, suteikiama besimokančiajam daugiau laisvės – jis laikomas atsakinga asmenybe, norinčia ir galinčia veikti be paskatinimo ir pagalbos.

2. Mokymasis nėra vien tik žinių ir įgūdžių perdavimas pasyviai jas priimantiems mokiniams. Mokymasis – aktyvus supratimo, reikšmių ir įgūdžių konstravimo procesas. Tradicinis mokymas remiasi žodiniaus mokymosi būdais, šiuolaikinis akcentuoja savarankiškumą, bendradarbiavimą, kritinį mąstymą, remiasi aktyviais mokymosi metodais.

Mokytojas turi pereiti prie inovatyvios mokymosios veiklos, kuri skatintų mokinio mokymosi motyvaciją, aktyvų mokinio dalyvavimą pamokoje, savarankišką mokinių mokymąsi, aktyvų mokinio ir mokytojo bendradarbiavimą visame ugdymo procese.

3. Savarankišką mokinio mokymąsi sąlygoja motyvuojanti mokymosi ir ugdymo aplinka, tinkamas mikroklimatas, užtikrinantis mokinių sveikatą ir saugumą, skatinantis mokinius bendrauti ir bendradarbiauti, mokytojo gebėjimas diferencijuoti įvairių poreikių mokinių veiklą, kuri skatintų ir sudarytų sąlygas mokinių savarankiškam mokymuisi bei kūrybiškumui plėtotis.

4. Tyrimo rezultatai patvirtina atliktas teorines išvalgas:

- pedagogo vaidmens kaita lemia nuolatinį naujų kompetencijų įgijimą ir turimų kompetencijų tobulinimą. Mokytojai yra atviri kaitai ir naujovėms bei jų pritaikymui savo darbe. Jie yra pasirengę ugdyti mokinį kaip savarankišką asmenybę, kuri mokėtų planuoti savo veiklą, įsivertinti pažangą ir numatyti tolesnius žingsnius. Pedagogai dalyvaudami įvairiuose seminaruose, projektuose, dalindamiesi gerąja patirtimi, siekia tobulėti asmeniškai, tobulinti savo profesines kompetencijas, sudominti mokinius įvairia veikla savarankiškai mokiniams mokytis šiuolaikinio ugdymo proceso metu;

- savarankiškas mokinių mokymasis aptariamasis, kaip galimybės, gebėjimai, saviraiškos skatinimas. Informantai savarankišką mokinių mokymąsi supranta, kaip procesą, kurio metu akcentuojamas mokinio ir mokytojo ryšys, ugdant savarankišką mąstymą, užtikrinant tinkamą

mokymuisi mikroklimatą bei diferencijuojant darbą. Apibūdinant savarankiško mokinių mokymosi ugdymo sampratą, ryškėja tendencija pastarąjį sieti su mokinių savarankiško mąstymo ugdymo galimybėmis, savarankiško mokinių mokymosi proceso patrauklumu, savarankiško mokinių mokymosi optimizavimu;

- šiuolaikiniame ugdymo procese keičiasi mokytojo vaidmenys, siekiant skatinti mokinių savarankišką mokymąsi. Mokytojas nuo žinių turėtojo, perteikėjo ir aiškintojo tampa organizatoriumi, pagalbininku, patarėju. Mokytojų vaidmenų tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojais pamokose atlieka įvairius vaidmenis, o tai leidžia užtikrinti kokybiškesnę savarankišką mokinių mokymąsi šiuolaikiniame ugdymo procese;

- savarankiškas mokinių mokymasis pamokoje turi būti skatinamas įvairiais mokymo(si) metodais, formomis ir stiliais. Informantų nuomone, jie ugdo savarankišką mokinių mokymąsi pamokoje tinkamai suderindami mokytojo ir mokinių veiksmus mokymosi metu. Atsižvelgia į mokinių gebėjimus, parenka tinkamus aktyvius metodus, sukuria motyvuojančią mokymosi aplinką, stiprina mokinių motyvaciją, skatina mokinius planuoti savo tolimesnius mokymosi žingsnius bei prisiimti atsakomybę už rezultatus;

- mokytojų nuomone, gebėjimų ir įgūdžių savarankiškai mokytis, dėmesio išlaikymo, motyvacijos stoka sudaro sunkumų organizuojant savarankišką mokinių mokymąsi. Todėl mokytojais turi apmąstyti, kaip dirbti su mokiniais neturinčiais motyvacijos mokytis, atsižvelgti į mokinių mokymosi patirtį, ugdyti tokius mokinių mokėjimo mokytis gebėjimus, kaip pažinti savo mokymosi stilių, ugdyti atsakomybę už savo darbą, apmąščius savo mokymąsi, kelti tikslus, planuoti veiklą.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos tolimesniems tyrimams:

- atlikti kiekybinį/kokybinį vyresnių klasių mokinių tyrimą apie savarankišką mokinių mokymąsi pamokoje.

Švietimo organizacijų vadovams:

- nustatyti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo prioritetus;
- turtinti mokymosi bazę, kad pamokoje mokiniai ir mokytojai būtų aprūpinti mokymo ir mokymosi ištekliais tinkamai (naudotis būtiniausia literatūra, informacinėmis technologijomis, priemonėmis, išdėstytais kiekvienam besimokančiam lengvai prieinamoje vietoje);

Pedagogams:

- dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo seminaruose, kursuose, kurie padėtų išspręsti sunkumus, skatinant mokinių savarankišką mokymąsi, stiprinant mokymosi motyvaciją, mokinių dėmesio išlaikymą, taip pat bendradarbiauti su kitų mokyklų mokytojais, dalintis gerąja patirtimi, vykti į komandiruotes užsienyje.
- siekiant, kad mokinys greičiau įsitrauktų į savarankišką mokymosi veiklą, mokytojas mokslo metų pradžioje, galėtų ištirti mokinių individualius lūkesčius, poreikius ir galimybes, mokymosi tempą, taip įgydamas galimybę geriau pažinti kiekvieną mokinį.

LITERATŪRA

1. Aktyvaus mokymosi metodai. Mokytojo knyga. (1998). – Vilnius: Garnelis.
2. Baltušyte, S. (2007) Pauauglių ir suaugusiųjų vaizdinio mąstymo ugdymas: magistro darbas. Šiauliai.
3. Brown, D. H. (2001). Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Second Edition. San Francisco State University: Longman.
4. Bruneris, J. S. (1999) Noras mokytis // Psichologai apie žmogaus raidą. – Kaunas: Šviesa. 1999, p.525–535
5. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. – Vilnius.: Margi raštai.
6. Coconete, D. E., Moguilnania, N.A., Cross, R.B.M., De Souza, P.E., Sankara Narayanan, E.M. (2003). Creativity - A Catalyst for Technological Innovation. Emerging Technologies Research Centre
7. Čiužas, R. ir Šiaučiukėnienė, L. (2007). Pedagogų didaktinės kompetencijos raiška Lietuvos mokykloje. Kaunas: Kauno technologijos universitetas
8. Foley, G. (2007). Suaugusių mokymosi metmenys: Suaugusių švietimas globalizacijos laikais. Vilnius: Kronta.
9. Fry, H., Ketteridge, S., Marshal, S. (2009). A handbook for teaching learning in higher education: enchainning academic practice. New York, London: Routledge
10. Glosienė, A. (2006). Akademinės bendruomenės informacinės kompetencijos ugdymas: po Dvidešimties metų. Knygotyra.
11. Hopkins, D., Ainscow, M., West, M. (1998). Kaita ir mokyklos tobulinimas. Vilnius: Tyto alba.
12. Gedvilienė, G., Laužackas, R., Tileikienė, T., Mačianskienė, N., ir Sajienė L. (2008). Ko reikia šiuolaikiniam mokytojui? Aktualus mokytojų kvalifikacijos tobulinimo turinys. Vilnius: Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija.
13. Haydon, G. (1997). Teaching about values: a new approach. London: Cassell
14. Jovaiša, L. (2002). Edukologijos pradmenys. Vilnius, VU.
15. Jucevičienė, P. (2000). XXI amžiaus naujų mokymo teorijų paieškos: konstruktyvus aplinkos mokymas. Seminaro medžiaga. LETA, Edukacinės kompetencijos centras, Edukologijos institutas, KTU.
16. Juozaitis, A. (2005). Besimokantieji suaugusieji. Prieš einant į suaugusiųjų auditoriją. Vilnius: LSŠA.
17. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex.

18. Keinys, S., Bilkis, L., Paulauskas, J., Vitkauskas, V. (2006). Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
19. Knowles, M. S., Holton, III E. F., Swanson, R. A. (2007). Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą. – Vilnius: Danielius.
20. Kompetencijų ugdymas. (2012). Metodinė knyga mokytojui. Projektas „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“. Vilnius.
21. Lassmann, M. E. (2006). Using Inductive Teaching Methods in the Classroom. *International Journal of Learning*. Volume 13, (1), 57-60.
22. Liang, C. (2007). Workshop on how to create a learner-centered classroom. *Sino-US English Teaching*, Volume 4, (12), 10-17
23. Lietuvos švietimo koncepcija. (2012). Valstybinis leidybos centras. Vilnius.
24. Longworth, N. (2000). Making lifelong learning work: Learning cities for a learning century. Kogan page.
25. Longworth, N. (2007). Mokymosi visą gyvenimą praktika. Švietimo kaita XXI amžiuje. – Vilnius: Kronta, 208 p.
26. Maslow, A. H. (2006). Motyvacija ir asmenybė. Vilnius: Apostrofa.
27. Maslow, A. H. (2011). Būties psichologija. Vilnius: Vaga.
28. Maslow, A. H. (1987). „Motivation and personality“, 3 Sub edition, HarperCollins Publishers.
29. McFarlane, W.R., Lukens, E., Link, B., Dushay, R., Deakins, S., Newmark, M., Dunne, R., Horen, B. & Toran, J. (1995). Multiple family groups and psychoeducation in the treatment of schizophrenia.
30. Novak, J. D. (1998). Learning, creating, and using knowledge: concepts maps as facilitate tool in schools and corporations. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
31. Ozman, H. A, ir Craver, S. M. (1996). Filosofiniai ugdymo pagrindai. Vilnius: Leidybos centras.
32. Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcija, patvirtinta 2012-05-30, Nr. V-899.
33. Petrulytė, A. (2001). Kūrybiškumo ugdymas mokant. – Vilnius: Presvilka.
34. Ranson, S., Martin, J., McKeown, P. (1997). Towards a Theory of Learning. *British Journal of Educational Studies* (44), 9-26.
35. Piaget, J. (1997). *The Moral Judgment of the Child*. New York: Simon and Schuster
36. Rajeckas, V. (1999). Mokymo organizavimas. Kaunas : Šviesa.
37. Rajeckas, V. (2001). *Švietimas: raida ir dabartis*. – Vilnius.: VPU
38. Rajeckas, V. (2004). Pedagogikos pagrindai. Vilnius: Paramos spaustuvė.
39. Ramsdem, P. (2000). Kaip mokyti aukštojoje mokykloje. Vilnius: Aidai.
40. Rogers, J. (2001). *Adults learning* (4 edition). – Berkshire: Open university press.

41. Rogers, Carl. R. (2005) Apie tapimą asmeniu: psichoterapeuto požiūris į psichoterapiją. Vilnius.
42. Rogers, Carl. R., (1969). Freedom to learn: a view of what education might become. Columbus (Ohio): Charles E. Merrill publishing company.
43. Sajienė, L. (2003). Mentorius knyga: mokytojų rengimas. Kaunas
44. Skinner, B. F. (1938). *The Behavior of Organisms*.
45. Stoll, L. ir Fink, D. (1998). Keičiame mokyklą. Vilnius: Margi raštai.
46. Šiaučiukienė, L. (1997). Mokymo diferencijavimas ir individualizavimas. Kaunas.
47. Šiaučiukienė, L., Visockienė, O., Talijūnienė, P. (2006). Šiuolaikinės didaktikos pagrindai. Kaunas: Technologija.
48. Švietimo gairės. (2002). Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. Projektas. Vilnius
49. Teresevičienė, M. ir Adomaitienė, J. (2000). Projektai mokymo(si) procese. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
50. Teresevičienė, M. ir Gedvilienė, G. (1999). *Mokymasis bendradarbiaujant*. – Vilnius.: Garnelis.
51. Tumėnienė, V. ir Janiūnaitė, B. (2002). Pedagogo inovacinės veiklos sampratos erdvė ir struktūra: teoriniai aspektai. Socialiniai mokslai, Nr.1 (33). P. 62-76.
52. Tumėnienė, V. (2002). Pedagogo novacinės veiklos ypatumai Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Daktaro disertacija: Socialiniai mokslai, edukologija. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
53. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos. LR Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700.
54. Vygotsky, L. M. (1987). Mind and Society. The development of higher Psychological processes. Cambridge: Harvard University Press.
55. Warring, S. (2010). Facilitating independence amongst Chinese international students completing a Bachelor of Applied Business Studies Degree. In-novations in Education and Teaching International, 47(4), 379–392
56. Wilke, R. R. (2003). The effect of active learning on student characteristics in a human physiology course for nonmajors. Advances in physiology education, 27 (4), 207-223.

Internetiniai šaltiniai

1. Konferencija “Valstybinė švietimo strategija 2013-2022 metams. Nuo ko pradėsime? (2013)-08-27 [žiūrėta, 2014 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą http://www.smm.lt/uploads/documents/naujienos/kalbos_pranesimai/20130827/mokytoja_2013-08-27.pdf

2. Mokinių konsultavimo ir profesinio informavimo VILNIUS, 2008 [žiūrėta 2014 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą <http://galimybes.pedagogika.lt/uploads/Methodines%20rekomendacijos.pdf>
3. Mokytojas novatorius – švietimo sistemos būtinybė. (ŠMM ministras Gintaras Steponavičius, 2010-02-12, 102 Mokytojų novatorių forumas. [žiūrėta 2014 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą http://www.smm.lt/web/lt/pranesimai_spaudai/mokytojas-novatoriussvietimo-sistemas-butinybe
4. Vasiliauskas, R. (2007). Mokinių aktyvavimo vaidmuo Benjaminio Blumo mokymo tikslų taksonomijoje. [žiūrėta, 2013 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą. <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/85/v81-85.pdf>
5. Wilson, L. O. (2006). Beyond Bloom – A new Versinon of the Cognitive Taxonomy. [žiūrėta, 2013 m. gegužės 1 d.]. Prieiga per internetą <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ceeol.com%2Faspx%2Fgetdocument.aspx>

Priedai

1 priedas

Anketa mokytojams

1. Ar sutinkate atlikti/daryti interviu?
2. Ar galima įrašyti pokalbį?
3. Kokia Jūsų darbo patirtis? (kiek metų dirbate)?
4. Kiek Jums metų?
5. Kokia Jūsų pedagoginė kvalifikacija ?
6. Kokiuose seminaruose, projektuose, skirtuose mokinių savarankiško mokymosi skatinimui pamokoje, per paskutinius du metus, Jums teko dalyvauti ?
7. Kokios priežastys Jus paskatino dalyvauti šiuose seminaruose, projektuose? (skirtuose savarankiško mokinių mokymosi skatinimui)
8. *Kaip Jūs suprantate mokinių savarankišką mokymąsi ugdymo proceso metu?*
9. Koks vaidmuo atitenka mokytojui skatinant mokinių savarankišką mokymąsi ?
10. Apibūdinkite priemones, būdus, metodus, sąlygas, skatinančius mokinių savarankišką mokymąsi šiuolaikiniame ugdymo procese.
11. Su kokiais sunkumais susiduriate skatindami mokinių savarankišką mokymąsi ?
12. Kokios sąlygos sudarytos mokykloje savarankiškam mokinių mokymosi skatinimui?
13. Gal norėtumėte dar ką nors pasakyti, papildyti, pridurti?

Dėkoju už dalyvavimą interviu.